STRIP SCHRIFT

Prijs f6,50/Bfr.140

MICHEL BLANC-DUMONT SIGNED BY WAR GLEEVERS DAGBOEK

277 - JAARGANG 27 NUMMER 10 - 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD - VERSCHIJNT 10x PER JAAR

De Reporter

Dagblad voor stripminnend Nederland

DE REPORTER SPOT:
PONTIAX *WEERMUIZEN*
FIETSEND OP KORFOE
ZIE PG. 2

nr. 33 · vrijdag 3 februari 1995

verantwoordelijk uitgever: Éditions Lambiek · Kerkstraat 78 · 1017 GN Amsterdam · 020 · 6267543

SINT VLUCHT VOOR CAMERA'S

GEEN SPECULOOS VOOR VLAAMSE STRIPHELD

ANTWERPEN — Tijdens zijn rondtocht door de Lage Landen op zijn jongstleden verjaardag bracht de populaire kindervriend Sint-Nicolaas volkomen onverwacht een bezoek aan de bekende Vlaamse stripheld Urbanus. De totaal overdonderde stripfiguur, overigens van goede katholieke komaf, bood de Sint direkt het eerste exemplaar aan van zijn zojuist verschenen vijftigste bundel avonturen. Onder het aandachtig oog van de vele voor de gelegenheid uitgerukte journalisten en cameraploegen voelde de Goedheiligman zich echter zichtbaar niet op zijn gemak. Na een korte maar welgemeende dankbetuiging verliet de Sint het feestgedruis en vervolgde zijn tocht richting Bussum, Nederland.

zie ook:
CULTUREEL VRIJDAGBIJVOEGSEL:
"STRIPANTIQUAIR LEIDT DUBBELLEVEN")

VANAF 10 FEBRUARI IN GALERIE LAMBIEK

MAX CABANES
(BLINDEMANNETJE, SWEET SIXTIES)
EXPOSEERT
SEX-PARISIENNES EN ROCK 'N' ROLL

(advertentie)
NOG ENKELE EXEMPLAREN:
CARL BARKS
DUCKS ON CANVAS
KALENDER 1995
EXCLUSIEVE VERSPREIDING IN NEDERLAND
KERKSTRAAT 78 AMSTERDAM

BINNENKORT
IETS LEUKS
MET *THE FABULOUS FURRY FREAK BROTHERS*
IN AMSTERDAM

STRIP SCHRIFT

Jaargang 27 januari 1995 nummer 10 (277)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Léon Bijnsdorp, Ben Bits, Ruud Booms, Michel Clessens, Daan Jippes, Hans Kooy, Gerard Leever, Arnel Lefevere, Jean-Marie Mievis, Jeroen Mirck, Hans Moors, Michel Nadorp, Gilles Ratier, Stefan Rutten, Peter de Smet, Noël Ummels, Ted Verschoor, Rudy Vrooman, Anton Waslander, Jempi Welkenhuyzen, Rogier van Winden

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464,2224

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs ƒ59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-623 08 64, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Michel Blanc-Dumont

ISSN 0165-845X

Redactioneel

We hebben het weer gedaan. Wederom hebben we zo'n nummer gemaakt waarin de veelzijdige stripwereld van uiteenlopende kanten wordt belicht. En daar zijn wij trots op. Want tien keer per jaar hebben wij een Stripschrift voor ogen dat niet blijft hangen in louter droge journalistieke of intellectuele beschouwingen of interviews, maar ook zeker niet de kant op mag gaan van fanzine-achtige beschrijvingen van, of gesprekken met, stripmakers. Wij willen afwisseling en gedegen, veelzijdige informatie leveren over strips. En soms spettert die drang naar variatie en kwaliteit van de bladzijden af.

Neem nu dit nummer: allereerst komt de zeergewaardeerde stripmaker Michel Blanc-Dumont aan bod waardoor de lezer een kijkje kan nemen in de keuken van deze gigant. Daarnaast is er aandacht voor het stripbeleid van het Algemeen Dagblad, een fenomeen dat elke krantestriplezer bezig heeft gehouden zonder dat hij er fatsoenlijk over is geïnformeerd. Maatschappelijk engagement zit in een artikel over 'Signed by War', een project dat alles te maken heeft met het voormalige Joegoslavië. Samen met onze vaste rubrieken levert dat alles op wat wij als redactie in Stripschrift graag willen zien: een blad net zo veelzijdig als de stripwereld zelf.

Inhoud

4 **MICHEL BLANC-DUMONT** Gilles Ratier
11 **BITS & PIECES** Ben Bits
11 **AGENDA**
12 **GLEEVERS DAGBOEK** Gerard Leever
14 **ALGEMEEN DAGBLAD** Jeroen Mirck
18 **DE MEESTER** Peter de Smet
19 **SIGNED BY WAR** Jeroen Mirck
22 **BOEKEN**
27 **BRIEVEN**
28 **VIDEO**
30 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp

MICHEL BLANC-DUMONT

Als tekenen corvee wordt, ga ik liever iets anders doen

door
GILLES RATIER

Michel Blanc-Dumont **werd op 7 maart 1948 geboren in het Franse plaatsje Saint-Amand Montron. Hij is vooral bekend geworden met zijn onconventionele western** *Jonathan Cartland*, **die hij sinds 1974 maakt met scenariste** Laurence Harlé. **Geruisloos, geduldig en kwaliteit verkiezend boven kwantiteit heeft hij de ladder van het succes beklommen. Tegenwoordig wordt hij erkend als een groot realistisch tekenaar met een eigen, pointillistische stijl. Zijn liefde voor het Westen en voor paarden brengt hij tot uiting in zijn tekeningen, gepassioneerd en perfectionistisch. In korte verhalen waagde hij zich ook aan andere thema's en zonder omhaal bouwde hij zijn carrière uit. Toen ontmoette hij** Greg. **Uit de passie van de één en de vruchtbare verbeelding van de ander werd een nieuw personage geboren,** *Colby*.

Michel Blanc-Dumont: Ik ben altijd omringd geweest door mensen uit het artistieke milieu omdat mijn vader beeldend kunstenaar was. Later is hij zich gaan wijden aan de restauratie van kunstvoorwerpen, want na de Tweede Wereldoorlog was het maken van kunst nauwelijks lonend. Eigenlijk ben ik opgegroeid in een milieu van tekenaars. Eén van mijn betovergrootvaders was rond 1900 humoristisch en satirisch tekenaar bij bladen als Charivari. Het huis hing vol met zijn tekeningen. Wat mij interesseerde was dat hij tijdens zijn dienstplicht bij de cavalerie zat waar hij schetsen maakte van de paarden en ruiters. Hij was een neef van **Nadar**, de bekende fotograaf die ook humoristische tekeningen maakte. Zij werkten in hetzelfde atelier en er is heel wat van hun werk uit die tijd overgebleven.

Het huis waarin ik opgroeide is al sinds 1820 in het bezit van mijn familie. Het was dus bezaaid met tekeningen, foto's en documenten, een wereld van verhalen vol oude voorwerpen. Dat heeft een voorliefde voor het denkbeeldige bij me losgemaakt, iets wat me nu uiteraard goed van pas komt. Ondergedompeld in die sfeer ben ik gaan tekenen. Zo is het gekomen, in dat huis stampvol herinneringen.

De studie

Na een behoorlijk moeizame schooltijd had ik het geluk dat mijn vader (zelf geen briljant student) me ertoe aanzette te gaan tekenen. Destijds had je geen middelbare schooldiploma nodig om op de kunstacademie te komen. Toen ik zeventien jaar was ben ik Toegepaste Kunst gaan studeren. Daar werd ik de beste van de klas! Als talent zo duidelijk boven komt drijven is het niet moeilijk om mensen in de juiste richting te sturen. Maar ik had slechts interesse voor tekenen in het algemeen, ik dacht er nog niet aan om me met strips bezig te houden. Toch las ik altijd veel strips. Ik behoor tot de generatie die er mee opgevoed is. Als padvinder, zoals zoveel tekenaars van mijn leeftijd, kwam ik eerst in aanraking met het weekblad Tintin waar ik **Hergé** en **Jacobs** ontdekte. Zij hebben me veel geleerd over het scenario en de compositie. Later leerde ik Spirou kennen met *Jerry Spring* van **Jijé**. Maar vooral Pilote en met name zeer eigenzinnige auteurs als **Gotlib** gaven me de schok die er toe bijdroeg dat ik

nu in het vak zit. Verder was er natuurlijk ook nog *Blueberry*! Maar op de kunstacademie heb ik alleen maar klassiek tekenwerk gemaakt.

Er waren echter een paar studenten die strips wilden maken en die me vroegen waarom ik er geen maakte. Ik zag het niet zo zitten omdat strips destijds niet zo gewaardeerd werden op de kunstacademies, noch door de docenten noch door de studenten. Wel hielden we discussies over de thema's die in strips gebruikt werden. Met een student die zin had om strips te maken heb ik er toch één gemaakt: we werden door de andere studenten uitgelachen. In die tijd nam iedereen zichzelf zeer serieus, er werd Kunst met een hoofdletter K gemaakt. De jongen met wie ik samenwerkte, maakt tegenwoordig animatiefilms. Hij heeft nooit meer een strip getekend. Daarentegen studeerde ook **F'Murr** tegelijk met mij en wij zijn later allebei bij Dargaud terechtgekomen.

Aan het einde van mijn studie wilde ik het onderwijs in, zoals de meesten die niet weten wat ze moeten gaan doen. Ik kwam er al snel achter dat het onderwijs niks voor mij was. Ik had eigenlijk nog maar één wens: de hele tijd tekenen. Mijn talenten lagen bij het illustratieve en narratieve werk, niet bij de schildersezel. De beste manier om continu te tekenen en verhalen te vertellen, is het maken van strips. De overgang is heel natuurlijk verlopen maar ik moest wel de banden met mijn zeer klassieke opleiding, met de grote meesters doorsnijden. Dat heeft me enkele jaren gekost.

De eerste strips

In 1970 studeerde ik af en ging ik in dienst. Daarna ben ik met mijn vader gaan werken. Hij was één van de belangrijkste restaurateurs van kunstvoorwerpen in Parijs geworden. Ik heb heel wat schilderijen gerestaureerd. Het werk beviel me wel, maar er zat ook een heel nederige kant aan. Je verdwijnt achter een andere schilder, terwijl je als jongeman behoefte hebt aan erkenning. Op scenario van een vriend ben ik toen een paar strips gaan maken die ik aan de uitgevers liet zien.

Ik heb ook nog mee gedaan aan een wedstrijd die was aangekondigd in Pilote en die was georganiseerd door uitgeverij Fleurus. Ik heb niet gewonnen, maar het jurylid **Robert Gigi** (*Ugaki de samoerai*) belde me op om te zeggen dat hij mijn plaat heel mooi vond. Hij was ook zo vriendelijk om binnen twee weken werk voor me te vinden. Ik kwam terecht bij het tijdschrift Jeunes Années Magazine. Zo ben ik dus begonnen. Ik kon meteen munt slaan uit mijn liefde voor paarden, mijn interesse voor de geschiedenis van

het Westen en de beschaving van de prairie-indianen. Uit loyaliteit maak ik soms nog wel eens een tekening voor ze.

Ook heeft Gigi me geïntroduceerd bij **Claude Moliterni**, die zich destijds voor Dargaud bezig hield met Phénix Magazine. Daarin heb ik in feite mijn eerste verhaal gepubliceerd, een indiaanse legende. Op dat moment werd aan Moliterni gevraagd zich ook bezig te gaan houden met Lucky Luke Maandblad. Dat heeft het twaalf nummers uitgehouden, slechts één jaar dus. Toch was het een goed blad. Ik heb het altijd jammer gevonden dat het niet verder gegaan is. Dat maandblad bood me de kans op bekendheid. Want Moliterni had me een serie gevraagd ter vervanging van een western van **Jacques Tardi** die in het nulnummer verschenen was. Dat verhaal was te somber voor kinderen. Het zou interessant zijn om Tardi's platen opnieuw uit te brengen want het was werkelijk uitstekend werk.

Jonathan Cartland

Ik had het geluk dat Moliterni me geen scenarist opdrong. Hij had dat makkelijk kunnen doen aangezien ik een debutant was. Mijn broer werkte in een boetiek waar indiaanse objecten en theaterkostuums verkocht werden. Die winkel was van de man van **Laurence Harlé**. Daar heb ik haar leren kennen, in 1973. Ze hielp bij het maken van de kleding. We praatten veel over onze gemeenschappelijke voorkeur voor films als *Jeremiah Johnson*. Zo is het idee voor *Jonathan Cartland* ontstaan. Net als ik had Laurence destijds niet veel technische kennis van de strip. Ze schreef wel, maar eigenlijk interesseerde ze zich meer voor film. Veel van haar familieleden hielden zich met film bezig. We waren ons ervan bewust dat anderen vóór ons westernstrips gemaakt hadden maar wij wilden iets anders maken. Een groot gedeelte van het eerste verhaal van *Jonathan Cartland* is dus voorgepubliceerd in het Lucky Luke maandblad. Daarna heb ik het minstens twee jaar zonder voorpublikatie moeten stellen. In Pilote kwam ik niet aan bod, hoewel het bij dezelfde uitgever verscheen. Ik stond niet op het goede lijstje, ik behoorde tot de clan van Moliterni.

EN 8 JULI 1858, IN DE VROEGE OCHTENDUREN VERLAAT HET KONVOOI "PRAIRIESCHOONER" FORT LARAMIE...
VOORWAARTS! OP NAAR HET WESTEN!

De geschiedenis van het Wilde Westen is een inspiratiebron voor Blanc-Dumont.

In die tijd maakte ik strips zonder me al te veel te bekommeren over verhaalstructuur of compositie. In die twee jaar leerde ik het vak een beetje door te kijken naar auteurs als Tardi en naar auteurs die net als hij bij Dargaud begonnen. In tegenstelling tot wat men zou kunnen denken, ben ik weinig beïnvloed door *Blueberry*. Ik was van een andere generatie. Toch heb ik Blueberry altijd gelezen.

Naar een eigen tekenstijl heb ik nooit gezocht. Die is vanzelf gekomen, al voordat ik strips ging maken. Ik ging me realiseren dat de verhaalstructuur iets belangrijks is, dat ik daar meer tijd aan moest besteden dan aan een futiele zoektocht naar een stijl die nooit iets meer is dan uiterlijke schijn.

Het klinkt paradoxaal maar in die tijd was het moeilijk om bekendheid aan een serie te geven zonder voorgepubliceerd te worden. Ik vind het jammer dat stripmakers tegenwoordig niet wat meer steun krijgen. Mijn liefde voor strips wordt immers gevoed door de stripbladen. Ik maak me grote zorgen over de langere termijn. Als er iets leeft in de strip dan is dat niet het album, het kan alleen maar het stripblad zijn. Vanwege de hoge

kosten kan een album weinig plaats bieden aan probeersels en aan nieuwe auteurs. Het is niet alleen duur voor de uitgever, maar vooral ook voor de lezer. Een jonge tekenaar kan weliswaar veelbelovend zijn maar kan een lang verhaal vaak nog niet aan. Dat is tegenwoordig het grote probleem van de strip. Er zijn veel auteurs die het verdienen om te kunnen experimenteren in bladen als Pilote en Métal Hurlant. Al die albums die in feite slechts probeersels zijn, verleiden de lezer tot een koop die ze later misschien betreuren. En dat is echt jammer. Ik zou willen dat daar verandering in kwam. Ik zou niet weten hoe, maar het moet!

Jonathan Cartland loopt tegenwoordig goed, maar ook hier bestaat de noodzaak van een stripblad. Het probleem van een album is dat de mensen de moeite moeten nemen om het in te kijken en als ze vooroordelen tegen een genre hebben zullen ze dat niet doen. Ik spreek uit eigen ervaring want als ik niet voorgepubliceerd zou zijn in Pilote, dan zou een groot gedeelte van het publiek *Jonathan Cartland* nooit ontdekt hebben. Het is immers een serie die vanwege zijn open scenario's niet gemaakt is voor westernfanaten. We hebben pas een groot publiek bereikt toen de serie werd voorgepubliceerd in Pilote. Dat blad had veel lezers, waaronder veel vrouwen.

De volgende Cartland heet *Het schuilhol van de duivel* en zal in januari '95 verschijnen. Het is een heel ingewikkeld verhaal, zeer dubbelzinnig zoals alleen Laurence ze kan maken. Het speelt zich af in Californië in juni 1863 toen Amerika door een burgeroorlog verscheurd werd. Dit verhaal is het slot van een trilogie die begon met *De schaduw van het leven*. Het paard dat daarin voorkomt is niet alleen de leidraad maar ook een middel om de belangrijke personages weer te kunnen gebruiken. Omdat ik heel veel van paarden houd, wil ik ze niet als louter decoratie gebruiken. Ik wil ze een verleden en een gevoelsleven geven. Het was mijn bedoeling een dier te laten zien en, via dat dier, alle wezens die er op een of andere manier mee in aanraking zijn geweest. In dit album brengt Cartland het paard uiteindelijk terug naar zijn eigenaar, een vreemde vrouw die met ijzeren hand een haciënda probeert te leiden en die eigenlijk zeer ongelukkig is.

Laurence en ik voelen elkaar heel goed aan, terwijl we toch heel verschillend zijn. Het is niet goed als een tekenaar en een scenarist teveel op elkaar lijken. We hebben in veel opzichten dezelfde smaak, dat is ook een generatiekwestie. Het is waar dat onze benadering van de western helemaal niet die van **Giraud** is. Ik houd van *Blueberry* maar het is beslist niet mijn westerncultuur. De mijne is meer gevoed met indiaanse geschiedenis en met films als *Little Big Man* en *Dances with wolves*. Dat zijn geen echte westerns omdat zij gaan over de indianenopstanden en de bewustwording van de indiaanse identiteit. Laurence is doordrongen van die cultuur maar zij heeft een meer psychoanalytische benadering van de personages. Zij is hypergevoelig voor het innerlijke. Zelf heb ik grafische wensen, ik wil dat er beweging in het verhaal zit, dat er een decor is. Zo vullen we elkaar aan.

De korte verhalen

Ik heb altijd van korte verhalen gehouden. Ik heb ze ook regelmatig gemaakt. Het biedt auteurs de mogelijkheid zich aan iets anders te wagen. Daarnaast kun je voor vier of vijf pagina's voor de lol samenwerken met iemand anders dan je gebruikelijke scenarist. Dat is één van de voordelen van een stripblad, nog afgezien van de diversiteit die zo'n blad biedt. Vaak aarzelt men om met een scenarist samen te werken of om zelf een album te maken, maar voor vier of vijf pagina's riskeer je niets. Het interessante aan de samenwerking met een scenarist is dat je in andermans universum belandt. Dat is heel plezierig. Dat was met name het geval toen ik een verhaal tekende dat door **Serge le Tendre** geschreven was. Dit verhaal is in oktober '77 in Métal Hurlant verschenen. Serge is een goede vriend en ik heb veel bewondering voor hem. Wanneer je het personage bekijkt dat ik getekend heb, zie je dat die erg op hem lijkt.

Ik ben ook gehecht aan de kinderverhalen die ik voor Bayard gemaakt heb in het tijdschrift I love English. Vooral het verhaal *Black Lightning* van **Pierre Pelot** zit zeer goed in elkaar. Onlangs heb ik ze weer bekeken en dacht eraan ze te bundelen in een album. Maar wanneer en hoe? Ik heb geen flauw idee. Ik zou graag weer in contact komen met Pierre Pelot om te zien of hij nog andere verhalen heeft die me zouden liggen. Ik hield veel van de emotie in zijn verhalen. Ik heb hem nooit ontmoet, alles ging via een tussenpersoon. Het waren de mensen van Bayard die met het idee kwamen.

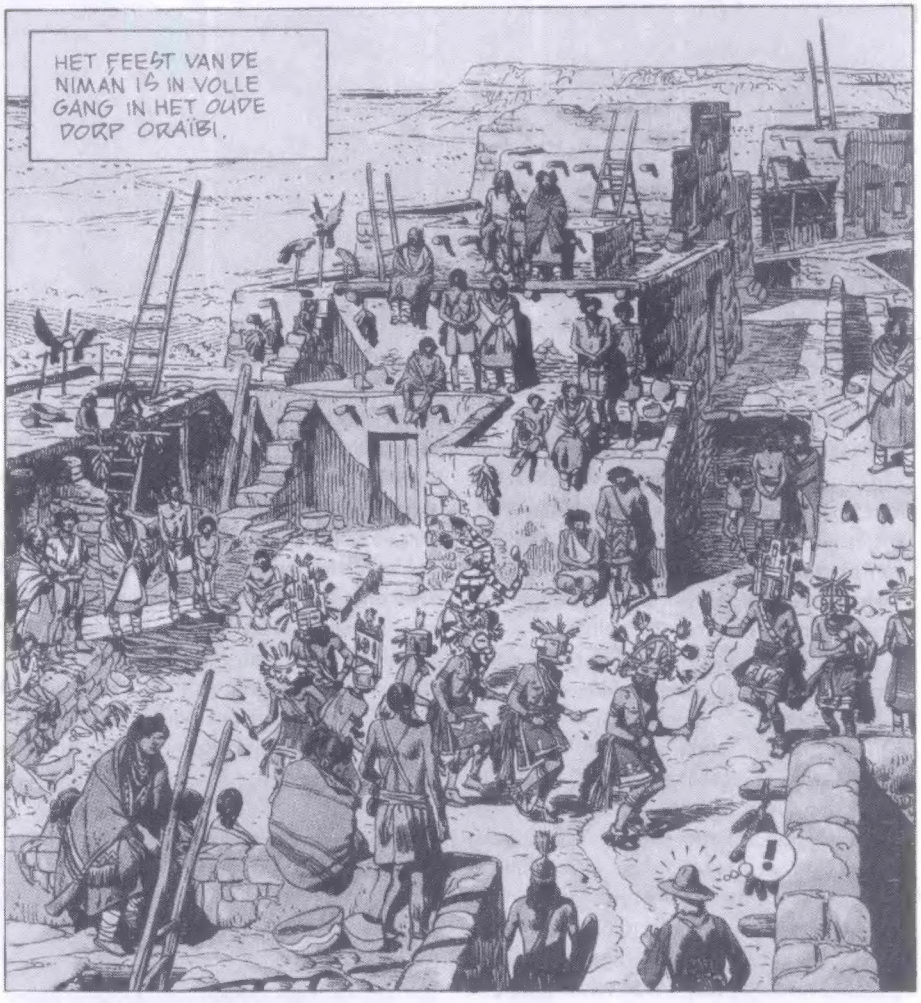

Een groot verschil met andere westernstrips zoals *Blueberry* is, dat bij *Jonathan Cartland* veel aandacht wordt besteed aan de Indiaanse beschaving (*De schat van de spinnevrouw*).

***Uiterst links*, Paarden: één van de grote liefdes van Blanc-Dumont.**

Bij de grafische uitwerking van het scenario let Blanc-Dumont vooral op beweging, op snelheid in het verhaal.

Ik werk ook mee aan talloze gezamenlijke projecten. Dat zijn altijd klussen waarvoor ik gevraagd word. Als het me echter niet bevalt zeg ik nee. Ook bij opdrachten beleef ik het meeste plezier aan gepriegel met kleine dingetjes. Zo leer ik er ook nog wat van. Op een bepaalde manier is zo'n bundeling van verhalen een troost voor het verdwijnen van stripbladen, al is het niet hetzelfde.

Ik denk niet dat ik om het even welke stijl aankan. Ik zou bij voorbeeld veel moeite hebben met science fiction, hoewel ik dol ben op het fantastische. Ik heb weliswaar enkele pagina's getekend voor Laurence Harlé, maar dat had ze gevraagd omdat ze veel van science fiction houdt. Ik heb voor Pilote ook het korte verhaal *Infiltration* gemaakt met **Claude Géminiani** maar dat speelde meer in onze tijd. Géminiani is een goede vriend. Hij was vormgever bij Dargaud. Hij werkte daar in de tekenstudio en heeft onder andere enkele albums van Cartland ingekleurd. Hij is het ook die het boek *L'Univers de Blanc-Dumont* vormgegeven heeft.

Ik vind dat science fiction beter bij de film past dan bij strip. In de bioscoop komt een universum goed over dankzij speciale effecten, enorme machines en zo. Je zou hetzelfde kunnen zeggen van de western met z'n enorme ruimtes en eigenaardige licht, maar er zit een grafische kant aan dat universum die goed tot zijn recht komt in de strip. Zo voel ik het tenminste. Toen ik aan *Jonathan Cartland* begon was het het grote tijdperk van de science fiction en van Métal Hurlant. Ik kan me herinneren dat iedereen zei dat de western passé was, dat je science fiction moest maken. Maar ik was koppig en daar heb ik geen spijt van gehad.

Ik ben steeds trouw aan mijn ideeën. Net zoals ik trouw ben aan mijn vrienden en aan mijn werk. De enige trouweloosheden die ik me ooit ten opzichte van Dargaud gepermitteerd heb, waren kleine klusjes. De uitgave van een album zie ik immers heel anders. Wanneer ik werk, wil ik me daar geen zorgen over maken. Dat is het enige idee dat niet belangrijk mag zijn. Toen ik eenmaal besloten had dat Dargaud de uitgever zou worden, hoefde ik daar nooit meer op terug te komen. Ik vind dat ik me beter op mijn werk kan concentreren dan op dat soort zaken. In dat opzicht betreur ik het niet dat ik al in het begin in de stal van Dargaud terecht gekomen ben. Ik heb geluk gehad!

Colby

Bij Dargaud leerde ik **Michel Greg** kennen. We raakten bevriend. Ik had zin gekregen om eens met iemand anders samen te werken en wellicht een ander, meer volwassen, publiek aan te spreken. Het was ook een mogelijkheid om de strips te maken waar ik als kind van hield. Ik heb mezelf een plezier gedaan. Ik had ook met **Charlier** samen kunnen werken, hoewel ik niet wilde dat men Blueberry en Cartland in één adem zou noemen.

De samenwerking met Greg is heel eenvoudig tot stand gekomen, na een diner in Angoulême. Hij vertelde me een buitengewoon verhaal. Ooit moet ik het toch eens gaan maken. Het speelde zich af in Zuid-Amerika met figuren die aan de oever van een rivier in barakken leefden. Een zeer vreemd verhaal. Ik zei hem dat het een mooi verhaal was, maar dat ik er geen trek in had om het te maken. En een jaar later zijn we begonnen het idee voor Colby uit te broeden. Ik moet zeggen dat ik veel houd van de sfeer van de politieseries uit de jaren '50. Overigens had ik al eens met Laurence Harlé iets dergelijks gemaakt voor Pilote. Toen ik met Greg aan Colby werkte, zijn we elkaar steeds meer gaan waarderen.

Colby was bedoeld voor de nieuwe versie van Pilote, die er echter nooit gekomen is. Alles liep op hetzelfde moment mis. Ik heb gewacht tot de situatie bij Dargaud weer

IK NEEM JE MEE, VER WEG VAN HIER, CYNTHIA-ANN. JE ZULT AL DIE ELLENDE VERGETEN.
HA! JE BENT GEK! HA HA HA!! MET JOU MEEGAAN!! GOE NIET ZO IDIOOT!
IK WIL HELEMAAL NERGENS HEEN! HET IS BEST HIER, HEEL BEST. KOM, SCHIET OP MET JE CENTEN EN PONDEROP. IK HEB GENOEG VAN JE!

Psycho-analytische benadering van de personages door scenariste Laurence Harlé.

genormaliseerd was want in een instabiel klimaat kan ik niet werken. Net als Greg heb ik zelfs lang getwijfeld om het bij Dargaud uit te laten geven. Nu hebben we nergens spijt van, we zijn zeer gelukkig met onze keuze. We voelen ons gesteund door de nieuwe ploeg van Dargaud die echt in ons project gelooft.

Eigenlijk geloof ik niet dat het publiek voor Colby anders is dan het publiek voor Cartland. De uitgever zegt van wel, maar tijdens signeersessies zie ik dezelfde mensen. De eerste Colby, *Hoogte min dertig*, verkocht goed. Ongeveer even goed als Cartland en dat is heel behoorlijk voor een nieuwe serie. De uitgever heeft er vertrouwen in. Maar er moeten minstens drie albums van komen om

UPLIC LIBRAIRY
STOND ER IN DIE KRANT IETS OVER TAIYO?
NEE, OVER BOGGS, OVER DE FAMELIZE MEREDITH B BOGGS, DIE WIJ NU EEN BEZOEK JE GAAN BRENGEN. IK WEET ZEKER DAT HIJ NOG LEEFT!

'Bij *Colby* moest ik opeens architectuur gaan tekenen.'

niet verloren te raken op de schappen van een stripwinkel.

Er werd een pin uitgegeven om de serie te promoten. Omdat er zoveel albums verschijnen, is er weinig aandacht van de pers en moet het verschijnen van elk album een evenement worden. Alles wat daaraan kan bijdragen is welkom, zelfs al is het een beetje oppervlakkig. Toch is Colby veel gepubliceerd in provinciale kranten. Het eerste deel is voorgepubliceerd in Le Midi Libre, een krant die veel strips plaatst. Het tweede deel is voorgepubliceerd in France Soir. Om het goed in hun kraam van pas te laten komen, mocht ik niet teveel vertraging oplopen. Zij moeten het immers al van te voren plannen. Momenteel is dat de enige manier om een album voor te publiceren. Je bereikt daar een groot publiek mee.

Voor het tweede album – *De zon sterft twee keer*– zijn Greg en ik naar New York geweest om ons te documenteren. Dat was belangrijk want dat heeft ertoe bijgedragen dat we elkaar beter hebben leren kennen.

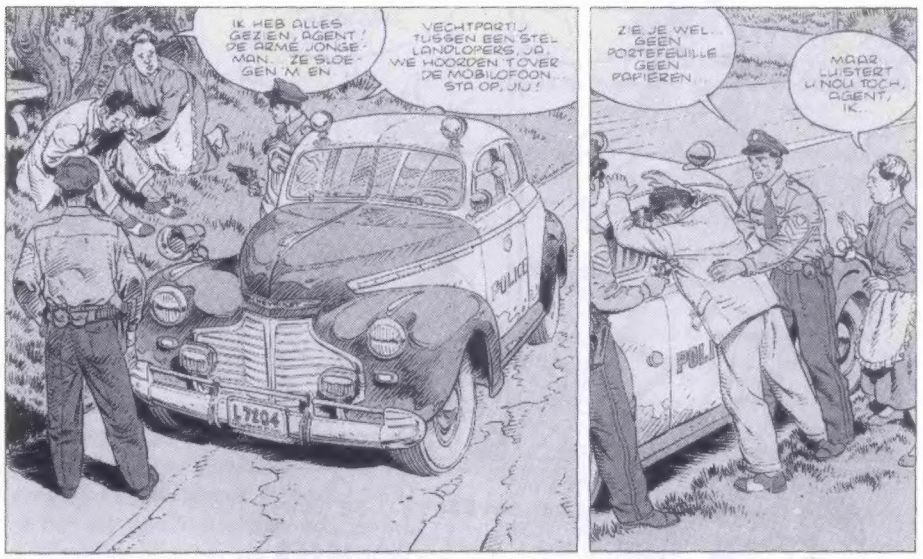
IK HEB ALLES GEZIEN, AGENT! DE ARME JONGEMAN... ZE SLOEGEN 'M EN
VECHTPARTIJ TUSSEN EEN STEL LANDLOPERS, JA. WE HOORDEN 'T OVER DE MOBILOFOON... STA OP, JIJ!
L-7704
POLICE
ZIE JE WEL, GEEN PORTEFEUILLE, GEEN PAPIEREN...
MAAR LUISTERT U NOU TOCH, AGENT, IK...

***Colby* heeft de sfeer van politiefilms uit de vijftiger jaren.**

Greg heeft enorm veel verhalen geschreven. Ik bedoel dat niet negatief, maar ik wilde dat hij Colby anders zou benaderen. Niet als het zoveelste verhaal, maar alsof het zijn eerste verhaal was waaraan hij met het enthousiasme van een jonge hond zou beginnen. Sinds het verschijnen van beide albums – die door het publiek goed zijn ontvangen – en onze reis voel ik dat hij enorm gestimuleerd is. Dat komt onze samenwerking alleen maar ten goede. Na zijn samenwerking met **Hermann** had hij al zijn realistische strips laten vallen, maar nu is hij weer enthousiast en het doet me deugd dat ik daaraan bijgedragen heb.

Het eerste deel van Colby was in veel opzichten een probeersel, niet alleen van onze samenwerking maar ook van de personages en hun omgeving. We hebben zo'n beetje een overgangsverhaal gemaakt dat speelt in een min of meer ongedefinieerd Westen. We konden de sfeer van de steden niet onmiddellijk te pakken krijgen. Ik kende de Verenigde Staten wel, maar New York niet. Het was noodzakelijk dat we dezelfde documentatie en dezelfde herinneringen hadden. Greg heeft me rondgeleid in 'zijn' New York, dat hij heel goed kent. Zo hebben we het album ter plaatse kunnen voorbereiden. De serie speelt zich af tegen het decor van een politiefilm. Ik kwam terecht in een stadswereld die ik helemaal niet gewend was te tekenen. Ik was er nogal van ondersteboven dat ik architectuur moest gaan tekenen. Het bevalt me echter goed.

Voor Colby werk ik veel met foto's, maar ik probeer er niet de gevangene van te zijn. Ik transformeer ze, net zoals bij Cartland. Ik heb geen episcoop of iets dergelijks want de foto mag nooit de overhand krijgen op de tekening. De verbeelding is het belangrijkst. Mijn grootste probleem tegenwoordig is om tegelijkertijd twee belangrijke series te maken. Ik teken namelijk niet erg snel. Ik was wel heel naïef toen ik dacht dat ik aan twee series tegelijk te kunnen werken zonder al te veel vertraging op te lopen. Ik realiseer me nu dat het een gigantisch werk is. Vooral omdat mijn twee geachte scenaristen verhalen van meer dan 50 pagina's voor me geschreven hebben. Daardoor zit ik met het enorme aantal van 120 pagina's. Het is een enorm karwei om op deze manier twee belangrijke series te maken.

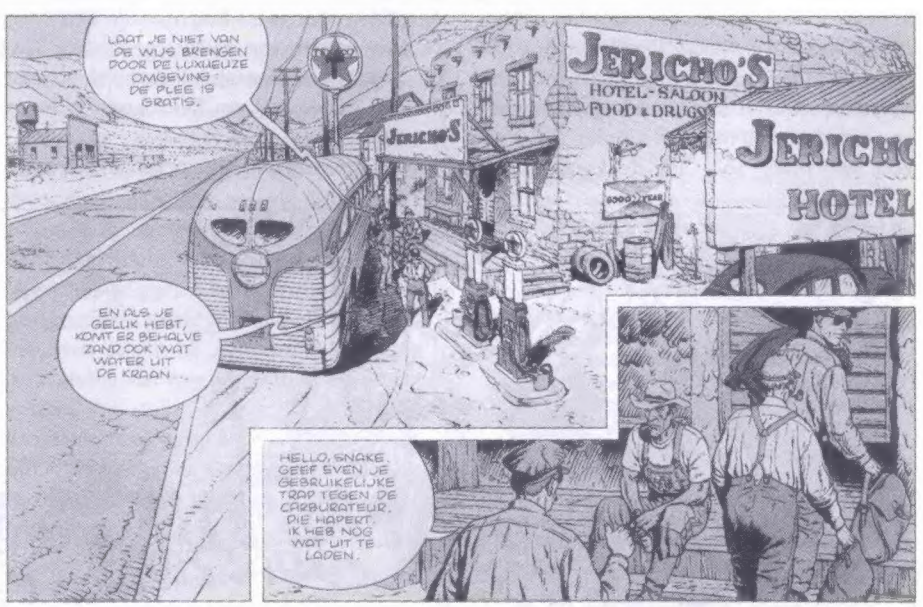
LAAT JE NIET VAN DE WIJS BRENGEN DOOR DE LUXUEUZE OMGEVING! DE PLEE IS GRATIS.
JERICHO'S
HOTEL - SALOON
FOOD & DRUGS
JERICHO
HOTEL
EN ALS JE GELIJK HEBT, KOMT ER BEHALVE ZAND OOK WAT WATER UIT DE KRAAN...
HELLO, SNAKE. GEEF EVEN JE GEBRUIKELIJKE TRAP TEGEN DE CARBURATEUR, DIE HAPERT. IK HEB NOG WAT UIT TE LADEN.

'*Colby* speelt in een min of meer ongedefinieerd Amerika.'

JE VOUDRAIS BIEN QUE VOUS NE ME PRESSIEZ PAS AINSI. JE PEUX À PEINE RESPIRER
JE N'Y PEUX RIEN - JE GRANDIS !!
VOUS N'AVEZ PAS LE DROIT DE GRANDIR ICI
NE DITES PAS DE SOTTISES. VOUS SAVEZ BIEN QUE VOUS AUSSI VOUS GRANDISSEZ !
OUI MAIS MOI JE GRANDIS À UN RYTHME RAISONNABLE ET NON DE CETTE MANIÈRE RIDICULE !
OH ! IL SE LÈVE... IL EST TRÈS AGACE !!

***Links, Alice in Wonderland*, 1983. *Onder*, Plaatje uit *Jonathan Cartland 10, Het schuilhol van de duivel*, gepland voor 1995.**

De illustratie

Ik heb het maken van illustraties nooit echt nagestreefd. Ook hier kwam het vanzelf. Tegenwoordig maak ik er veel minder dan vroeger omdat er veel minder vraag naar is. Ik treur daar niet om, ik kan me beter met strips bezig houden.

Een leuke opdracht waren de illustraties voor *Alice in Wonderland*. Dargaud had de collectie Archer Vert gelanceerd, waarbij een roman afgewisseld werd met passages in stripvorm. Het was leuk om de overgang van het een naar het ander te doen. Ik had de bewerking samen met mijn vrouw gedaan. We maakten coupures en lieten regelmatig een stuk tekst wegvallen om er een vertelling in stripvorm van te maken. Maar het eindresultaat was niet geweldig. Dat kwam doordat de oude ploeg van Dargaud het nonchalant aanpakte. Als het boek vandaag uitgegeven zou worden, zou het veel mooier zijn. Men zou veel meer zorg aan de kwaliteit besteden. Vroeger bekommerde men zich daar niet om. Je moet er een mooi boek van maken, wil het aanslaan. Als ik zie wat Futuropolis met **Céline/Tardi** of **Faulkner/Juillard** gedaan heeft! *Alice in Wonderland* was geen mooi boek, het papier was van slechte kwaliteit, de vormgeving was beroerd en de omslag was lelijk. Het was een complete ramp. Toch is er een twaalftal boeken verschenen in deze collectie.

Daarstraks had ik het over Pierre Pelot. Ik heb ook zijn *Dylan Stark*-boeken geïllustreerd toen die een paar jaar geleden bij Casterman werden heruitgegeven. Het waren een soort westerns die zich tijdens de Amerikaanse burgeroorlog afspeelden. Lang geleden zij ze bij Marabout verschenen in dezelfde collectie als *Bob Morane*. Later zijn ze door **Hermann** geïllustreerd voor Tintin. Ik heb er een aantal geïllustreerd, wat me de kans gaf de stijl van Pelot goed te leren kennen.

Ik geef echter de voorkeur aan strips, maar zoals iedereen weet is dat geen lucratief beroep. Zeker niet als je zolang over een album doet als ik. Daarom zijn illustraties en reclamewerk in financieel opzicht zo interessant voor mij. Ik geef niet veel om geld maar jammer genoeg heb ik het nodig om te leven. Toch is er iets dat ik nooit zal doen, waar ik nooit aan toe zal geven. Dat is om een plaat sneller af te maken, ten koste van de kwaliteit. Zo ben ik opgevoed, dat is de artistieke inborst die ik van mijn vader heb. Ik heb dit beroep gekozen omwille van het plezier dat ik aan het tekenen beleef. Als het tekenen corvee wordt, ga ik liever iets anders doen.

Het bovenstaande interview werd eerder gepubliceerd in het Franse magazine Hop!

(Vertaling: Jean-Marie Mievis en Tijs Bagchus)

Bibliografie

De teksten van de Jonathan Cartland-verhalen zijn van Laurence Harlé, die van Colby van Michel Regnier (Greg).

1976 - Jonathan Cartland 1: Het laatste konvooi naar Oregon (Dargaud/Oberon)
1978 - Jonathan Cartland 2: De geest van Wah-Kee (Dargaud/Oberon)
1979 - Jonathan Cartland 3: De schat van de spinne-vrouw (Dargaud/CentriPress)
1979 - Jonathan Cartland 4: De indianenvriend (Dargaud/Oberon)
1980 - Jonathan Cartland 5: De rivier van de wind (Dargaud/Oberon)
1982 - Jonathan Cartland 6: De vloek van het water (Dargaud/Oberon)
1983 - Bijdrage aan De vrienden van Buddy Longway (Lombard)
1984 - Jonathan Cartland 7: Silver Canyon (Dargaud)
1987 - Jonathan Cartland 8: De schaduw van het leven (Dargaud)
1989 - Jonathan Cartland 9: Lichtkind (Dargaud)
1991 - Colby 1: Hoogte min dertig (Dargaud)
1993 - Colby 2: De zon sterft twee keer (Dargaud)
1995 - Jonathan Cartland 10: Het schuilhol van de duivel (Dargaud) (gepland)

Bits & Pieces

Wit

De spreekwoordelijke Jongens van De Wit. U kent ze wel. Stoere knapen van een paar eeuwen geleden. Synoniem voor 'niet lullen maar poetsen'. Altijd paraat en gaarne tot wederdienst bereid.
Zo ook de verre nazaat Peter.
Zijn dagelijkse stripje Sigmund wordt niet altijd geteisterd door schitterende invallen. Maar laatst was het dan zover. De Wit deed een uitvinding. Een vondst waar we nog veel lol aan gaan beleven. Zijn scenario ging namelijk over een collega-tekenaar. Een onuitputtelijke bron met hele en halve waarheden lijkt aangeboord. Daar zal de lezer veel plezier van hebben. Striptekenaars die over de rug van anderen omhoog klimmen.
Direct al een getekende bokswedstrijd. Niet zomaar één. Nee, één met een flinke stoot onder de gordel. Tegenstander was een andere tekenaar. Joost Veerkamp. Een stripmaker zonder dagstrip. Een bokser met de handen op de rug gebonden dus. Graag geef ik u een beschrijving van dit nieuwe stripgenre, de running-kots-strip.
Volkskrant. Drie plaatjes Sigmund. Eerste kadertje. Tekenaar komt binnen. De tekst: 'Ik ben een derderangs tekenaar zonder ideeën. Daarom trek ik Kuifje-voorplaten over. Maar daar zijn nu posters van en die hangen op alle stations'.
Zo. Een lekker stevige binnenkomer. Beetje langdradig scenario voor zo'n klein klote-stripje, maar alle begin is moeilijk. Gauw verder met de tekst.
'Iedereen vindt het geweldig! Wat moet ik doen?'
'Rustig, meneer Veerkamp' roept Sigmund. Om te vervolgen met:
'Als u zegt dat u het doet omdat Kuifje zo bekend is dat iedereen meteen de dubbele bodem herkent en dat u de situatie actualiseert, kunt u nog jaren succesvol met die rotzooi doorgaan'.
'Dank u dokter'.
Voilá. Veerkamp met één mep gestrekt. Uitgeteld en opvegen maar. Nou heb ik die laatste veel te lange zin van Sigmund wel vijf keer moeten lezen. Omdat het zo onbeholpen Nederlands is voor een goed stripscenario. Maar goed. Ook een jongen van De Wit is niet altijd volmaakt. Daar heb ik best begrip voor.
Joost reageert zoals verwacht. Hij stuurt een ingezonden strip en trekt de strip over. Noemt de hoofdfiguur Freude. En tekent met Joost Carbonkamp. Freude krijgt een mat glas voor het verkeerde oog en een deegroller op zijn bureau. De tekst luidt:
'Ik ben een geniale striptekenaar met briljante ideeën. Daarom sta ik in de krant. Maar nu heb ik een acuut probleem: morgen moet ik inleveren, maar m'n inspiratie is op. En dat kan niet, want iedereen vindt mij geweldig. Wat moet ik doen?'
'Rustig, meneer De Wit. Als u nu eens ten bate van de continuïteit van uw successtrip een collega in mootjes hakt. Dan kunt u uw geniale tekentalent zonder hiaat voortzetten en de lezers lachen zich rot'.
'Dank u dokter'.
Het moet gezegd, bekwaam kopieerwerk. Ook dit scenario barst van de moeilijke woorden en zinswendingen. Past volledig in de zojuist gestarte running-kots-traditie en schreeuwt om weerwerk.
Vooralsnog is de reactie onbekend. Maar in strip-roddelkringen gonst het.
Zo zou De Wit diep beledigd zijn dat Veerkamp de aloude Kuifje weigert in te ruilen voor de wereldberoemde Sigmund op zijn stationsposters. Daarmee een flinke inkomstenderving voor de Wit veroorzakend. Veerkamp op zijn beurt vindt Sigmund zo onregelmatig getekend dat het adequaat overtrekken op posterformaat weken werk schijnt te kosten.
Andere bronnen melden dat De Wit in onderhandeling is met de erven Hergé om Kuifje voort te zetten. Peter hoopt langs deze hem onsympathieke weg alsnog internationale erkenning te krijgen buiten Arnhem. De tijd dringt, want hij is al ver over de dertig. De meest onbetrouwbare bron tenslotte weet te melden dat De Wit al zeven keer voor zijn rijbewijs is gezakt. Noodgedwongen zit hij al jaren met zijn OV-studentenkaart in de trein. En die trein staat telkens langdurig stil voor de succesvolle Veerkamp-posters. Dit heeft tot immense haatgevoelens geleid bij De Wit.
Inmiddels schijnt hij zich daarvoor onder behandeling van een psychiater te hebben gesteld.
Langzamerhand begin ik te begrijpen waarom kranteredacties een voorkeur hebben voor buitenlandse gagstrips. Die zijn tenminste leuk.

Ben Bits

AGENDA

t/m 30 januari
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Merceloseweg 59, Venray.
t/m 5 maart
'Ticket to Hollywood with Philippe Berthet and Dominique David' een expositie over raakpunten tussen strip en film, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
t/m 16 april
Expositie '30 jaar Oom Wim', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
27 t/m 29 januari
Salon International de la Bande Dessinée, Angoulême, Frankrijk.
1 t/m 28 februari
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Noorderplein 101, Emmen.
10 februari t/m 24 maart
Expositie Max Cabanes, Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam.
11 februari t/m 12 maart
Manifestatie 'Kinderschoenen', Cultuurcentrum De Oosterpoort, Groningen.
14 februari t/m 23 april
Expositie 'De jonge Russische strip', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
19 februari
7e Stripverhalenbeurs, Vlaamse Beurs, Vlaamse Kaai 83a, Antwerpen, België.
28 februari t/m 23 april
Expositie van jong Russisch striptalent met onder andere werk van de groep 'Thema' die ontstond uit de animatiefilmstudio 'Pilot', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
1 t/m 31 maart
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Alfons Ariënslaan 1, Uithoorn.
7 maart t/m 23 april
Expositie rond het 11e XIII-album van William Vance en Jean van Hamme, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
12 maart
10e Leidse Stripdag, Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat, Leiden.
25 maart
Stripbeurs Eindhoven/Veldhoven, Sporthal Atalanta, De Dom 9, Veldhoven (info: (+31) 04130-42009/82706).
1 t/m 23 april
3e Fristi Stripweken, De Duinenabdij, Koksijde, België.
1 t/m 30 april
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Raadhuisplein 3, Veenendaal.
8 en 9 april
Salon de la BD de Maison-Laffitte, Ville de Maisons-Laffitte, Frankrijk.
25 april t/m 18 juni
Expositie 'Retrospectieve Will', een eerbetoon aan een Belgische stripmeester. Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
30 april
1e Grote stripruilbeurs, Boudewijnpark (Oberbayerenzaal), Brugge, België.
1 t/m 31 mei
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Ganzenmarkt 11, Oldenzaal.
1 t/m 30 juni
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Joris Dircksenstraat 20, Breukelen.
20 juni t/m 1 oktober
Expositie rond het 50-jarig bestaan van Suske en Wiske, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
15 juli t/m 6 augustus
10e Fristi Stripfestival, Koksijde, België.
2 en 3 september
10e Brabants Stripspektakel, Zaal Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef, Valkenwaard.
3 oktober 1995 t/m 7 januari 1996
Expositie rond de Italiaanse auteur Andrea Pazienza, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
7 en 8 oktober
8e Internationale Stripfestival, Durbuy, België.
7 november t/m 21 december
Expositie 'The road to Maus', de ontstaansgeschiedenis van de strip van Art Spiegelman, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
9 en 10 december
11e Stripgidsdagen '95, Turnhout, België.

GLEEVERS DAGBOEK

* LEES 'DE JONGE JAREN VAN GLEEVER'

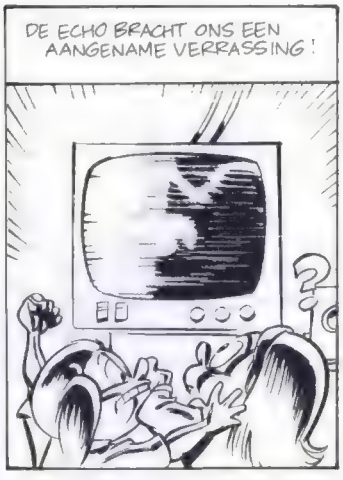

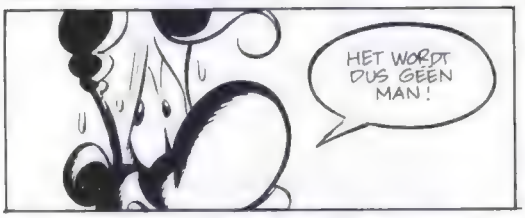

daan

DOOR GLEEVER '94

WILMA HAD ANDERE PROBLEMEN AAN HAAR HOOFD...
SNEL, DOE DE T.V. AAN!
MAAR 'SANTA BARBARA' IS NET AFGELOPEN!
DAT IS HET 'M JUIST! IK WIL DE AFTITELING ZIEN!

HET VINDEN VAN EEN NAAM! GEEN TIJDSCHRIFT OF BOEK WAS MEER HEILIG. ELK BOEK DAT ZE IN HANDEN KREEG WERD DOORZOCHT OP NAMEN.
IK WAS AL EVEN BANG DAT ZE INTERESSE VOOR STRIPS KREEG!

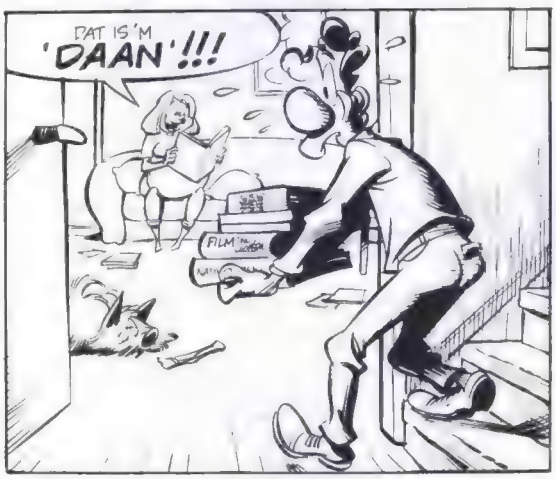

SINDS GERRIT DE JAGER IN EEN INTERVIEW ZEI DAT IK 'TWEE VOOR THEE' OP M'N TEKENTAFEL HAD LIGGEN HAD IK TOCH AL ZO'N NAAM IDOLAAT TE ZIJN VAN DAAN JIPPES. WAT ZOU DE STRIPWERELD ZEGGEN?!

REES KOLK (JAJA, DE VROUW VAN DIE SCENARIST VAN ERNST VROLIJK) HAD NOG WEL EEN LEUK IDEE!
Trix & Rees
BIJ EEN DUBBELE NAAM VALT 'T NIET ZO OP! WAT DACHT JE VAN DAAN JIP LEEVER?
DIT DEED ME NIET VAN GEDACHTEN VERANDEREN...

HEVIG ONTROERD EN VERBLIND DOOR TRANEN MOCHT IK DE NAVELSTRENG DOORKNIPPEN..
EEN ZOON!
DAT HAD DUS NIET VEEL GESCHEELD !
DE ASSOCIATIE MET DE LEGENDARISCHE TEKENAAR KON IK MAAR MOEILIJK NAAST ME NEER LEGGEN!
'T IS WEL'N VOLHOUDERTJE DIE DAAN!
VINDT U? IK BEN ANDERS VAN MENING DAT IE OP Z'N MINST DAT TWEEDE ALBUM NOG WEL HAD KUNNEN MAKEN!
WAAR DE VROEGERE RUZIES VAN LONNEKE EN KELLY OVER DE KLEUR LEPELS GING WAS NU HUN BROERTJE HET MIDDELPUNT VAN STRIJD!
IK MAG NAAST DAAN ZITTEN!
NEE, IK!
GELUKKIG BLEEF DAAN ER NOGAL RUSTIG ONDER...
EIGENLIJK BLEEF HIJ OVERAL RUSTIG ONDER...
KNIP KNIP
TOEN JULLIE ZO OUD WAREN MOESTEN JULLIE DAAROM METEEN HUILEN!
KIJK, 'T DOET 'M ALLEMAAL NIKS!
WEEEH! 'N SPETTERTJE OP MIJN ARM!
WAT JE OOK DEED, 'T DEED 'M NIKS!
HIJ HUILT NIET.
GEEN TRAAN!
politie
stadstoilet
museum
ALS PROEF OP DE SOM LIET IK HEM MIJN FAMILIE-ALBUM ZIEN EN WAT DENK JE?
ONGELOOFELIJK! HIJ GEEFT GEEN KRIMP!
WAT 'N KEREL!
HIJ HAD VOORGOED MIJN HART GESTOLEN!
WIE HAD DAT KUNNEN DENKEN! MIJN ZOON IS GEEN ZIELIGE FIGUUR!
GUGA'
TRIING
GERARD, KEES VOOR JE AAN DE TELEFOON!
HEERLIJKE VENT!
MIJN KNULLIE BULLIE!
KANJER!
HEB JE 'T AL GEHOORD, GERARD? DAAN SIGNEERT KOMEND WEEKEND OP DE STRIP3DAAGSE!
WAT!? DAT HADDEN ZE ME WEL EENS EERDER MOGEN VERTELLEN!
VOOR MIJ WAS ER NOG MAAR EEN DAAN!
IK MOET ZEGGEN, 'T IS AL EEN DRUKTE VAN BELANG VOOR EEN NOG ZO'N ONBEKEND ARTIEST!
HIER SIGNEERT DAAN JIPPES
GAGU
2

HET AD NEEMT GAS TERUG

Vijf maanden heeft de revolutie van het stripbeleid in het Algemeen Dagblad stand gehouden. Het brutale plan om de lezer monstergroot afgedrukte strippagina's in kleur voor te schotelen, pakte verkeerd uit. Veel abonnees lieten de hoofdredactie in niet mis te verstane bewoordingen weten niet van een dergelijke strip-aanpak gediend te zijn. De druppels die de emmer deden overlopen, waren de godsdienstrellen omtrent het scheldgedrag van Sjef van Oekel en de Noach-strip uit *De stamgasten* **van** Toon van Driel**. Een terugblik op wat er allemaal mis ging en een vooruitblik op de mogelijkheden van de (veel traditionelere) nieuwe formule.**

door
JEROEN MIRCK

Het Algemeen Dagblad verraste vriend en vijand het afgelopen jaar met een revolutionaire wijziging van de striprubriek. De traditionele aanpak (een stripblok van vijf verschillende stroken onderaan pagina vier van de nieuwskatern) moest wijken voor een uniek project: op de achterpagina van de gerestyleerde sportkatern verscheen iedere dag van de week een andere strip, maar dan wel over de hele ruimte van de krantepagina èn in kleur. De liefhebbers stonden op de banken, terwijl de minder stripgeoriënteerde AD-lezers verschrikt op hun tanden beten. Logisch, want de krant betrad wegen die de krantestrip in Nederland nog nooit verkend had. Het was dan ook niet verwonderlijk dat het landelijke ochtendblad uit Rotterdam de nodige kritiek te verduren kreeg.

De eerste kritiek betrof de verdwenen strips. De Amerikaanse strips *Oerm* (van **Johnny Hart**) en *Jan Jurk* (van **Bud Grace**) waren inmiddels verworden tot meubelstukken van de AD-lay-out en het deed vreemd aan om deze klassiekers te zien verdwijnen. Erger was het vertrek van *Jack Pott*. De makers **Minck Oosterveer** en **Willem Ritstier** waren teleurgesteld over de abrupte contractbeëindiging door hun Rotterdamse werkgever. Ook **Gerrit de Jager** verdween uit de krant, maar over hem werd gefluisterd dat hij andere dingen zou gaan maken voor het Algemeen Dagblad, zoals illustraties en cartoons. Bovendien had hij de strip *Adam & Eva* bedacht voor de Franse tekenaar **Philippe Bercovici**. Die strip zou in de vernieuwde striprubriek na verloop van tijd *Sjef van Oekel* gaan vervangen, om **Theo van den Boogaard** van diens deadline-druk te verlossen. Tot plaatsing van *Adam & Eva* zou het echter nooit komen.

De enige die daadwerkelijk bleef was **Toon van Driel**. *FC Knudde* bleef op de sportpagina's en Toons dagelijkse cartoon hield stand als opener van de krant. Voor de paginagrote formule tekende hij *De stamgasten*. De rest van de week werd gevuld met **Hanco Kolks** *Meccano*, het *January Jones*-verhaal *Het Pinkerton-draaiboek* van **Eric Heuvel** en **Martin Lodewijk**, en verder de reeds genoemde *Van Oekel*. Daarnaast was er plaats voor gasttekenaars en verzorgde **Martijn Snoodijk** een nieuwsrubriek over strips.

Radicaal

De nieuwe formule was radicaal qua vorm, maar ook wat sommige strips betrof. *Duende*, het derde verhaal van *Meccano*, had een expressieve stijl en was daardoor zonder twijfel moeilijk te verteren voor de gemiddelde AD-lezer. Daar kwam nog bij dat Hanco Kolk een controversieel gegeven (de rol van de VN-militairen in oorlogstijd) tot onderwerp van zijn strip maakte. De strips die echter het verst van de meeste lezers af stonden, waren de bijdragen in de Stripgast-rubriek. Want mensen als **Lorenzo Mattotti**, **Wasco**, **Edmond Spierts**, **Gummbah** en **Pim Scheelings** (*Henk de Tank*) maken geen strips voor een groot publiek.

Het waren echter niet specifiek deze strips waar de lezers hun kritiek op richtten. In eerste instantie protesteerden bepaalde personen tegen de plotselinge dominante functie die de strip in het AD had gekregen. Men vond die grote pagina's vaak 'papierverspilling'. Kortom, de gemiddelde reactie van mensen die niet van strips houden.

Het werd echter menens toen Sjef van Oekel zijn mond ging roeren op de achterpagina van de krant. De stripheld, die op zaterdag 11 juni op de voorpagina nog het startschot voor de nieuwe formule had gegeven, riep paginagroot 'Jezus Mina' en ontketende daarmee het geloofsbewuste deel van het AD-publiek. Het was 'onbehoorlijk' om met de naam van de schepper te spotten, schreven talloze lezers uit verschillende delen van land aan hun lijfkrant. Van den Boogaard en **Wim T. Schippers** hadden de pagina's voor de daaropvolgende weken echter allang klaar liggen en zo kon het gebeuren dat Van Oekel enkele weken later nog erger tekeer ging. Kwam 'Jezus Mina' nog aan als een klap met de vlakke hand, de latere verwensing 'Godverdomme' bezorgde veel lezers een mokerslag. De krant werd overspoeld met brieven en de directie fronste haar wenkbrauwen toen duidelijk werd dat een aantal lezers haar abonnement zelfs opzegde.

'Noach-affaire'

Maar het kon nog erger. Vermoedelijk de werkelijke druppel die de emmer deed overlopen, was de strip die Toon van Driel op maandag 3 oktober publiceerde. Op groot formaat en in kleur hervertelde hij in *De stamgasten* het verhaal van **Noach**. De Bijbelfiguur krijgt vanuit de hemel te horen dat hij een ark moet bouwen, 'twee voetbalvelden groot'. Wanneer het vaartuig eenmaal klaar is en vol met beesten zit (inclusief twee dinosaurussen, in het kader van de prehistorie-revival), klinken vanuit de hoogte de woorden: 'Geintje! Hahaha!'.

Het gevolg was andermaal een bootlading brieven. Een aantal reacties van lezers werd door het Algemeen Dagblad geplaatst in haar brievenrubriek AD-Post. Een korte bloemlezing: 'Voor ons is het géén geintje als u de draak laat steken met Bijbelse ernst. Overigens zien wij maar zelden enige aardigheid in de strips van de laatste maanden', 'Neen, het is geen geintje. Na de zondvloed komt nog het laatste oordeel', 'God laat niet met zich spotten. Is het dan zo moeilijk om een strip te plaatsen *zonder* vloeken of *zonder* een parodie op een Bijbelgedeelte?' en 'Het moet zo langzamerhand bekend zijn dat een zeer groot deel van de bevolking (en daarmee ook lezers van het AD) dergelijke pennevruchten als zeer kwetsend ervaart.

De *Van Oekel*-strips met 'Jezus Maria' en 'Gvd', en Toons Noach-strip.

Ook in deze rubriek is al diverse malen gevraagd hieraan een halt toe te roepen. Wanneer gebeurt dat nu eens daadwerkelijk?'

De leiding van de krant wekte vervolgens de indruk lering te hebben getrokken uit deze boze reacties. Na vijf dagen, op zaterdag de achtste, werd de discussie omtrent de 'Noach-affaire' afgesloten met dit naschrift: 'De hoofdredactie van het Algemeen Dagblad heeft om uiteenlopende redenen besloten de strippagina in de huidige vorm te beëindigen. Op afzienbare termijn zullen de strips in een kleiner formaat op de achterpagina verschijnen, waardoor tevens een punt kan worden gezet achter de uitvoerige briefwisseling die de afgelopen tijd op deze plaats is gevoerd.'

En zo geschiede. Op dinsdag 15 november ging de nieuwe, meer conventionele formule in première. Vijf stroken op de achterpagina, maar niet langer paginagroot. De nieuwe opzet beslaat slechts een kwart pagina, om ruimte te maken voor een reusachtige weerkaart die ook een dagelijkse status heeft weten af te dwingen. De vijf strips zijn net als de weerkaart in kleur. Toon blijft prominent aanwezig, want *De stamgasten* zijn gehandhaafd en *Hullie* is terug. *January Jones* mag ook blijven. Een belangrijke come-back is er weggelegd voor *Gerrit de Jager* met *Liefde & Geluk*. Tenslotte is de

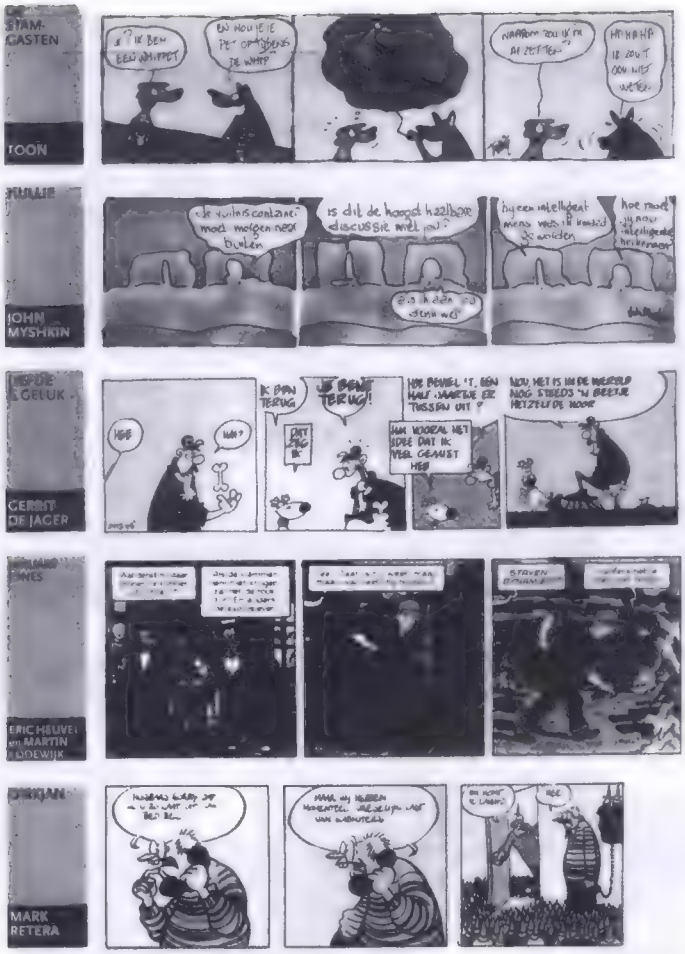

***Links*, De eerste nieuwe pagina (van 15 november). *Rechts*, Strip over de 'christelijke krantelezer' door AD-stripgast Martin Lodewijk. *Onder*, De Escobar-strook van Hanco Kolk (*Club Actuel* in de krantestrip *Meccano*).**

vijfde strook bestemd voor **Mark Retera** met *Dirkjan*.

Noodstap

De nieuwe formulewijziging noemt men bij het Algemeen Dagblad een 'noodstap'. De hoofdredactie voelde zich na het spervuur van kritiek dat de lezers op hun krant loslieten, wel genoodzaakt om gas terug te nemen en de radicale formule te herzien. Voor de art director van het AD, **Peter ter Mors**, kwam de beslissing om terug te vallen op het oude vijf-strokensysteem op een onverwacht moment: hij werd ingelicht toen hij net terugkwam van vakantie. Hij kan het besluit echter wel begrijpen. 'Bij de restyling van de krant waren de veranderingen aan de striprubriek de meest in het oog springende. Op het moment dat je dingen gaat veranderen, krijg je altijd negatieve reacties, maar in dit geval vielen de mensen er echt over. Daarom moesten we deze noodstap maken', legt Ter Mors uit.

Uit de woorden van de art director blijkt dat het de krant niet aan zelfkennis ontbreekt. 'We realiseren ons achteraf dat we een inschattingsfout hebben gemaakt. De veranderingen gingen te snel. Mensen worden geschokt als "hun" krant overhoop wordt gehaald. Dat gebeurt al als je de puzzelrubriek niet onderaan maar in het midden van de pagina zet, of als je de televisieprogramma's afdrukt in een ander lettertype. Je neemt mensen dan hun gewoonterecht af.'

Over de reli-rellen omtrent *Van Oekel* en *De stamgasten* zegt Ter Mors: 'Dat zijn niet enkel streng gelovigen. Mensen vinden dat je dat niet moet doen in een krant en ze hebben recht op die mening. Het zijn hele keurige burgers.' Hij moet echter constateren dat de visie van deze lezers enigszins botst met het beleid van het Algemeen Dagblad. 'We willen ons richten op een kritisch-populaire doelgroep en hebben de bedoeling om op te schuiven richting de Volkskrant.'

De door religieuze lezers bekritiseerde stripmakers reageren weinig geschokt op alle discussies. **Theo van den Boogaard** lacht schamper als hij terugdenkt aan 'die reacties van de Bond Tegen Het Vloeken'. 'Daar trek ik me niets van aan. Het was geen opzet van Wim en mij, zoals **Ben Bits** in Stripschrift beweerde. Het was oud werk en we hadden daar ook geen tijd voor. De verdwijning van *Van Oekel* uit het AD kwam overigens op het juiste moment, want ik was precies door het aantal pagina's heen. Ook in het KLM-blad Holland Herald sta ik niet meer, maar in Echo des Savanes nog wel.' Volgens Van den Boogaard werkte de vorige stripformule van het AD niet. 'Voor mijn eigen strip vond ik het idiotie van ruimte.'

Heilloos

Toon van Driel, de andere aangevallen auteur, was ook nooit te spreken over de opgeblazen strippagina's in 'zijn' krant. 'Het was heilloos. De grootte maakte niet de meerwaarde. Neem *Van Oekel*, zo zonder decors. Daar hadden ze zich gemakkelijk vanaf gemaakt. *Meccano* was mooi kijkwerk, waarbij de tekst een ondergeschikte rol vervulde. De tekenstijl was weer wel heel authentiek, maar in het Algemeen Dagblad is zoiets nutteloos. *January Jones* was, met alle respect, de minst erge. Die mag blijven. Het is misschien flauw als ik beweer dat ik de leukste was', aldus Toon.

Volgens hem hadden de grote strippagina's een 'posterachtige functie'. 'Een tekening van Van Oekel zou je uit de krant scheuren als het hele Centraal Station erop staat.' Toon meent dat de nieuwe AD-top (hoofdredacteur **Van Dijk**, adjunct-hoofd **De**

CLUB "ACTUEL"
HANCO KOLK 94
Hee meiden! Onze lichtman is terug uit Amerika!
Heb je nog souvenirs van het WK mee-genomen?
Zeker wel!
Wauwie! Een authentieke kogel uit Andres Escobar!
Ja, en er zit nog een beetje bloed aan, zie je wel?

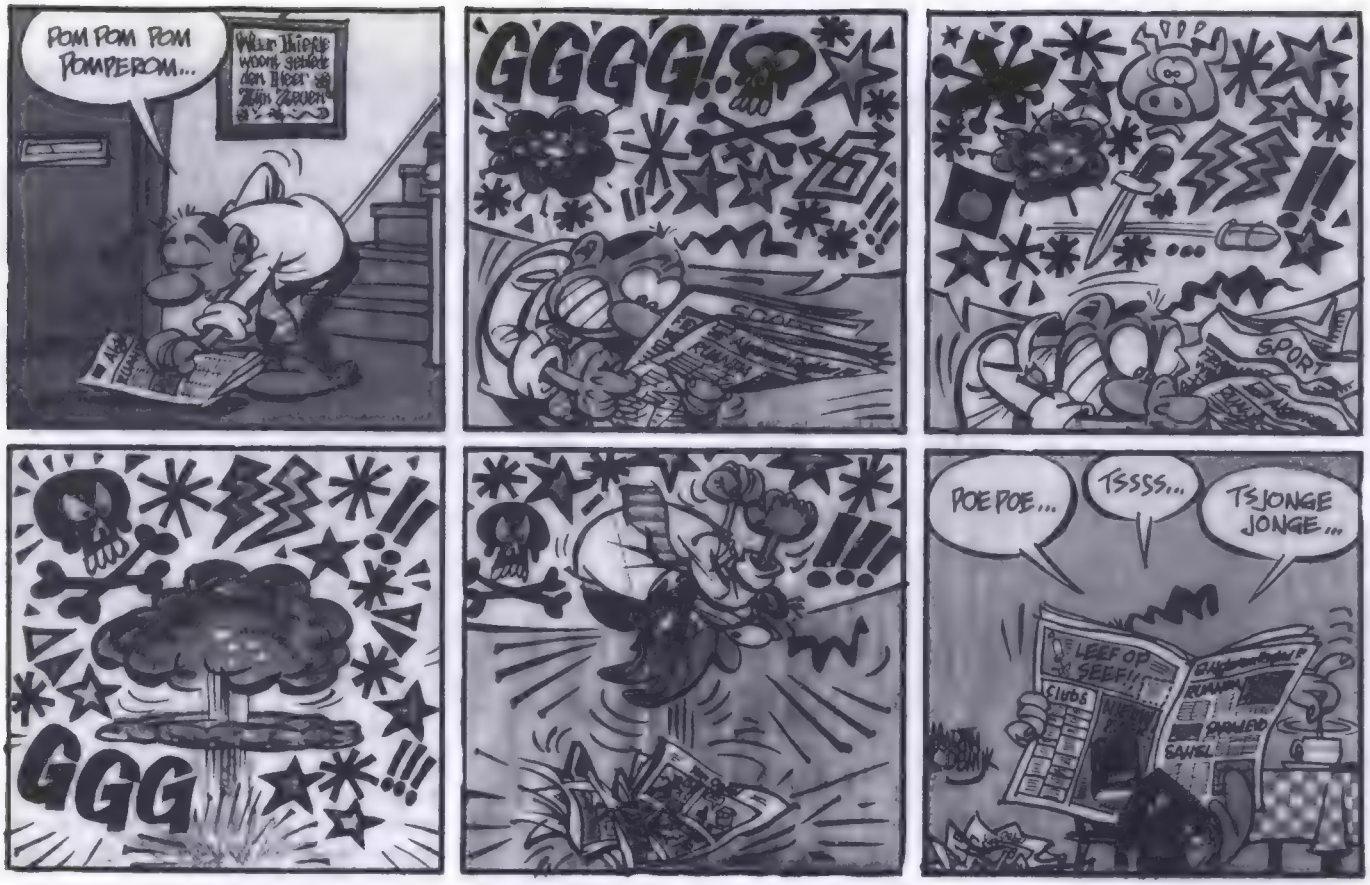

Jonge en art director Ter Mors kwamen alledrie een paar jaar geleden over van NRC Handelsblad) iets over het hoofd heeft gezien. 'Mensen ervaren zo'n bulkende pagina als agressief.' Dat de 'heren' dat niet voorzien hebben vindt Toon begrijpelijk, want 'ze weten geen reet van strips'. Niettemin complimenteert hij ze: 'Het was gedurfd. Deze nieuwe ploeg heeft op een gigantische manier zijn nek uitgestoken.' Meer experimenteren hoeft van hem echter niet. 'De huidige formule blijft omdat hij goed is. Ze zouden gek zijn als ze er inhoudelijk iets aan veranderden. Mijn hoop is dat het allemaal iets groter wordt.'

Net als veel anderen is Toon blij dat Gerrit de Jager terug is in de krant. Na alle boze brieven over godslastering en Bijbelparodieën was het uitgesloten om diens bedenksel *Adam & Eva* nog in het AD te plaatsen. De Jager kan zich nu echter troosten met de rentree van *Liefde & Geluk* in de krant. 'Het was van begin af aan al duidelijk: als er ook maar iets van godsdienst in je strip zit, krijg je al een stortvloed van protesten. Dat heb ik vroeger zelf ook gehad toen ik het kerstverhaal gebruikte in *Liefde & Geluk*. Na een paar weken was iedereen het echter weer vergeten', weet De Jager.

Gedurende de radicale formule had hij geen vaste strip in het AD en deed hij daarom illustratiewerk voor de krant. Zo tekende De Jager voor de WK-voetbalspecial en voor een stripspecial die tijdens de Stripdagen Haarlem uitkwam. 'Ik vond de vernieuwde opzet een heel leuk idee, maar ik had gewoon geen tijd om het experiment aan te gaan. Ik wilde er wel graag iets speciaals mee doen. Daarom was het een leuke geste van het AD om mij de laatste grote pagina te laten doen.' Op die plaat liet De Jager een aantal striphelden auditie doen voor de aangepaste formule zoals die een dag later (op 15 november) in de krant zou komen. In de stripspecial van een half jaar eerder had hij een vergelijkbare stripauditie gebruikt als kapstok voor enkele grappen.

Over de huidige striprubriek zegt De Jager: 'Het werkt beter en bovendien krijg je nu veel meer waar voor je geld. Op het vorige formaat werkte het werk van Toon bij voorbeeld niet. *January Jones* werkte daarentegen als feuilleton weer wel. Er is uiteraard een beoordelingsfout gemaakt. Het was een test: waar zijn onze lezers aan toe? De grote winst is het handhaven van de kleur.'

Meccano

Wie het meest met kleur geëxperimenteerd heeft, is Hanco Kolk. Zijn derde *Meccano*-verhaal – *Duende* (overigens ingekleurd door **Lloyd Klaverweide**, en dus niet door Kolk zelf) – was eigenlijk de enige wekelijks terugkerende strip van de groot-formaatformule waarin werkelijk de grenzen werden verkend van wat er met de aparte opzet mogelijk was. Het verhaal keerde niet terug in de huidige striprubriek. Kolk: 'De manier waarop ze het nu doen, daar past *Meccano* niet bij. Eén pagina per week was overigens ook onhandig. Ik wist al twee maanden vantevoren dat de rubriek in de toenmalige vorm ging verdwijnen en zodoende heb ik *Duende* kunnen afronden. Na vier afleveringen had ik trouwens al in de gaten dat dit niet de strip was die in het album zou komen. Het onderwerp blijft wel bestaan, maar ik geef er een andere invalshoek aan. Dat kost me extra werk, maar *Meccano* verdient dat.'

Kolk heeft met zijn krantestrip één echte rel veroorzaakt. Het betrof een cynische grap over de moord op de Colombiaanse voetballer **Escobar**, tijdens het WK. Er kwamen verschillen kwade reacties op de krant binnen. Kolk: 'Die mensen vatten het helemaal verkeerd op. Ik probeerde met die grap juist de hysterie rond het WK-voetbal belachelijk te maken. Ik heb daarna wel de meest extreme scènes uit *Meccano* weggehaald.' Dat was voor de voormalige minister van Defensie **Relus ter Beek** blijkbaar niet genoeg. De oud-bewindsman schreef een brief aan het AD, waarin hij verzocht of *Duende*, waarin Kolk een sarcastisch beeld schetst van de VN-blauwhelmen in oorlogsgebied, uit het dagblad verwijderd kon worden. De strip zou volgens hem het moreel van de Nederlandse VN-soldaten in voormalig Joegoslavië aantasten. Zowel het Algemeen Dagblad als Hanco Kolk zelf lachten Ter Beek vervolgens vierkant uit.

Meccano is uiteindelijk toch uit de krant verdwenen. 'We zijn met z'n allen een avontuur aangegaan en dan weet je de mogelijke consequenties. Toch vind ik het zonde, want de formule was tamelijk uniek. Het project heeft niet echt de tijd gekregen die het nodig had', concludeert Kolk gelaten. Hij werkt inmiddels alweer aan een nieuwe strip die eventueel in het AD gaat verschijnen, maar de tekenaar wil er nog niet veel over kwijt.

Wanneer dit project doorgang vindt, gaat dat waarschijnlijk ten koste van **Mark Retera**'s *Dirkjan*. Niet omdat het AD van deze

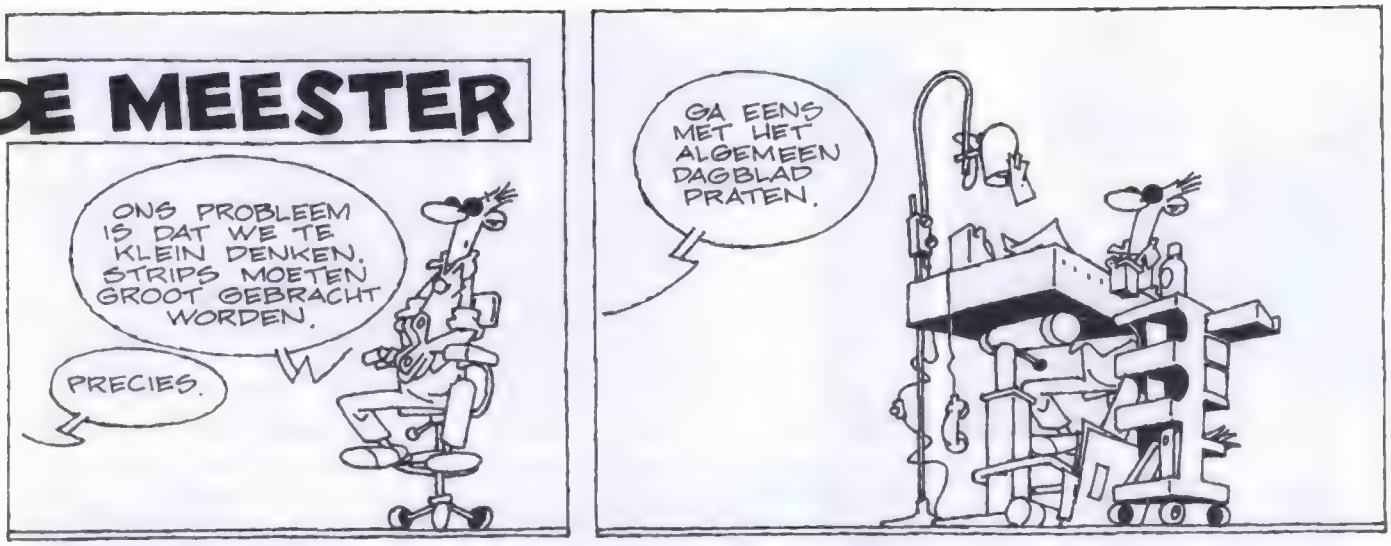
DE MEESTER
ONS PROBLEEM IS DAT WE TE KLEIN DENKEN. STRIPS MOETEN GROOT GEBRACHT WORDEN.
PRECIES.
GA EENS MET HET ALGEMEEN DAGBLAD PRATEN.
PETER DE SMET

strip af wil, maar gewoon omdat er slechts een beperkt aantal grappen voorradig is. Retera: 'Ik krijg betaald voor werk dat al gedaan is, want in het AD staan oude stroken uit Sjors & Sjimmie Stripblad. De krant begint echter in te lopen en ik wil er niet echt een dagstrip van maken. Dat is veel werk en ik maak al heel veel uur per week. Op zich is het maken van een dagstrip leuk, maar het betaalt matig.'

January Jones

Een strip die ook niet het eeuwige leven heeft, is *Het Pinkerton-draaiboek* van *January Jones*. Het vervolgverhaal overleefde de meest recente formuleherziening, maar moest daarvoor in stukken geknipt worden: de voor de pagina-opzet bedoelde platen moesten ineens in losse stroken voorgepubliceerd worden. Scenarist **Martin Lodewijk** zag dat oorspronkelijk helemaal niet zitten ('Ik dacht: *no way*'), maar vindt dat het in de praktijk 'ontzettend meevalt'. Hij leverde begin november een solobijdrage als Stripgast, waarbij hij christelijke criticasters van *Sjef van Oekel* en *De stamgasten* parodieerde. 'Ik denk niet zo over die mensen, hoor. Het algemene probleem was dat die grote vorm van de strips maakte dat het anders overkwam. Harder. Een kleine "Godverdomme" in een plaatje valt minder op dan als het levensgroot op de pagina staat', oppert Lodewijk.

Of *January Jones* na dit avontuur verder blijft vliegen in het AD is zeer de vraag. Het hangt vooral af van tekenaar **Eric Heuvel**. 'Anderhalve pagina per week tekenen lukt alleen als je het goede ritme houdt. Ik mag in zo'n geval niet ziek worden. Een probleem is dat zo'n strip achteraf in een album meestal niet te lezen is. Op het moment dat de albums eronder gaan lijden, stoppen we ermee', zegt Heuvel resoluut.

Over het terugdraaien van de voorgaande formule is de Amsterdamse tekenaar niet echt te spreken. 'Ten opzichte van het unieke van het eerste concept is de huidige opzet een achteruitgang. Het is jammer dat de hoofdredactie gezwicht is voor de publieke opinie. Ik heb ze erover opgebeld. Mijn mening is dat er enkele mensen in de pen klimmen, terwijl de meerderheid het waarschijnlijk prima vindt. Het is maar een strip! Er zijn toch belangrijkere zaken? De hoofdredactie is waarschijnlijk heel fatsoenlijk geweest tegen mensen als Kolk en Van den Boogaard. Voor hun portemonnee is het vast interessant, maar voor het verhaal en de lezers zeer zeker niet.' Heuvel waardeert het niettemin dat de krant de poging heeft gewaagd.

De strips in het AD lijken het te hebben afgelegd tegen de commerciële weerkaart. De kwart pagina die de striprubriek nu tot haar beschikking heeft in het Algemeen Dagblad staat niet in verhouding tot de halve pagina met de weersvoorspellingen. Art director Peter ter Mors van het AD ziet het anders: 'Op de weerkaart kwamen goede reacties. Zo heeft hij zijn vaste plek verworven.' Hij geeft eerlijk toe dat de revolutionaire stripformule niet heeft opgeleverd wat mensen er misschien van verwachtten. 'Er zat het idee achter dat je bijzondere, meer doordachte dingen kunt doen met strips in die vorm. Je zag het bij de laatste paar afleveringen van *Meccano*: daar zaten meer plaatjes in. Zoiets lukt echter niet, omdat Nederlandse auteurs in een rol gedrukt worden. Ze moeten albums produceren. En het afdrukken van uitvergrote albumpagina's in de krant, dat is natuurlijk niet de bedoeling', aldus Ter Mors.

Ondanks dit realisme maakt ook enige melancholie zich van de vormgever meester. 'Ik vind het op zich heel jammer dat er zo vlug besloten is om de paginagrote formule te veranderen. Zo'n rubriek als Stripgast, één keer per week, dat werkt volgens mij wel degelijk.' Wat de scheldwoorden en de Bijbelparodiëringen betreft, is de krant volgens Ter Mors wel wat argwanender geworden. 'Maar we gaan niet zo ver dat de hoofdredactie de strips gaat controleren. Er komt geen zelfcensuur.'

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP
Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

STRIPWINKEL SJORS
Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat
In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen
Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

SIGNED BY WAR

Moki, de man achter het project.

Het is de machthebbers van de vechtende staten die ooit samen Joegoslavië vormden, nog altijd niet gelukt om vrede te bewerkstelligen. En dat zal ook nog wel de nodige tijd duren. Een eerste stap is in ieder geval gezet op het culturele vlak: stripmakers uit Servië, Kroatië en Slovenië hebben de handen ineengeslagen voor een internationale tentoonstelling van korte strips over de oorlog. De expositie heet *Signed By War* **(Getekend door de oorlog) en was vorig jaar reeds te zien bij het Amsterdamse stripantiquariaat Lambiek en tijdens de Stripdagen in Breda. Onder dezelfde titel verschenen alle bijdragen samen in boekvorm.** *Signed By War* **is een lovenswaardig initiatief, dat voortkomt uit het brein van één persoon:** Moki**, een jonge Servische anti-oorlogsactivist die in Groningen woont.**

door
JEROEN MIRCK

Niemand die de Stripdagen in Breda dit jaar bezocht, kon om de oorlogstentoonstelling *Signed By War* heen. Het betreffende werk werd immers geëxposeerd in de gang die de boekenbeurs en de ruilbeurs met elkaar verbond. En wie een (echte) **Mattotti** met een (gereproduceerde) **Bilal** gebroederlijk aan de muur ziet hangen, haalt het niet in zijn hoofd om ongeïnteresseerd verder te slenteren.

Natuurlijk gelden deze twee grootheden uit de stripwereld slechts als lokkers voor de tentoonstelling. *Signed By War* is primair een document tegen de terreur op de Balkan. De te bezichtigen strips zijn geboren uit een wrok tegen de sinds jaren woedende burgeroorlog in het voormalige Joegoslavië. Een wrok, die eigenlijk alleen vertaald kan worden door tekenaars uit het gebied zelf. Het spreekt dan ook voor zich dat de hoofdmoot van de expositie bestaat uit werk van stripmakers uit het oorlogsgebied: Serviërs, Kroaten en Slovenen. En wanneer er in staten als Montenegro en Bosnië-Herzegovina ook een stripcultuur zou bestaan, waren er zonder twijfel ook bijdragen aan de tentoonstelling geleverd door auteurs uit die delen van de verscheurde Balkanstaat.

Want om de stripmakers uit voormalig Joegoslavië gaat het bij *Signed By War*. De expositie en het boek hebben tot doel het stripklimaat in de getroffen gebieden financieel te ondersteunen. Daarnaast geldt de ideële functie, oftewel het protest tegen de bloedige burgeroorlog. *Signed By War* is een initiatief van de Anti War Action Foundation for Former Yugoslavia (AWA), een stichting die het beste kan worden omschreven als een eenmansbedrijf. Alles bij de AWA draait immers om **Momir Stosic**, of liever gezegd **Moki**. Want zo wil deze jonge Serviër genoemd worden. Moki, zevenentwintig jaar jong en woonachtig in Groningen, is het brein achter de organisatie. Het is dan ook niet verwonderlijk dat we hem tijdens de Bredase Stripdagen tegen het lijf lopen. Hij wandelt er rond als een robuuste, maar tussen het strippubliek enigszins verdwaalde rockartiest. Donkere krullen pieken vanaf zijn kruin eigenwijs alle kanten op en de lange lokken verhullen regelmatig zijn gezicht. Niettemin breekt – eveneens regelmatig – een glinsterende glimlach door het camouflerende kapsel heen. Moki is in voor een goed gesprek over zijn *Signed By War*-project.

'Ik ben erg te spreken over de expositie. We wilden mensen de mogelijkheid bieden om strips uit voormalig Joegoslavië te zien, samen met strips uit de rest van de wereld. Door het boek te verkopen, halen we geld binnen dat bestemd is voor de ontwikkeling van de comic-scene in Kroatië, Slovenië en Servië. De tentoonstelling bevat een aantal hele goede dingen. Neem nou **Peter Pontiac**, he kicks ass.'

Punkrock

Uitdrukkingen van *Beavis & Butt-head* maken deel uit van Moki's vocabulaire en getuigen van zijn muzikale achtergrond. Via de Servische punkrockscene kwam hij in aanraking met de undergroundstrip.

STRIPMAKERS UIT VOORMALIG JOEGOSLAVIE 'SLUITEN VREDE'

Boven, Portret van Moki door Leo fon Pinkerstein.

Werk uit Signed by War van: *rechts*, Edmond Baudoin, *links*, Leo fon Pinkerstein (Leonid Pilipovic) en *onder*, Peter Pontiac.

'**Leonid Pilipovic** was een goede vriend van me. We speelden ieder in een eigen band. Leonid tekende daarnaast ook strips. Hij bracht mij op het idee om later *Signed By War* te gaan doen.' Pilipovic zou uiteindelijk natuurlijk meewerken aan het stripproject. Naast een cynische strip over de oorzaak van oorlogen leverde hij ook enkele portretten van Moki ter illustratie van diens 'AWA Story' voorin het boek. Bovendien ontwierp hij (onder het pseudoniem **Leo fon Punkerstein**) samen met Moki de cover van het album, die ook als expositieposter verspreid wordt. Het zijn stilistisch zeer verschillende bijdragen. 'Leonid is goed, hij beheerst verschillende stijlen. Of ik zelf kan tekenen? Niet echt. Ik heb ooit één strip gepubliceerd.'

Moki (Novi Sad, 1967) ontvluchtte het voormalige Joegoslavië toen hij in 1991 door de Servische leider **Milosevic** werd opgeroepen om te dienen in diens leger. 'Dat wilde ik pertinent niet. Daarom ging ik naar Berlijn.' Moki had in Servië zijn eigen band The Refugees ontbonden, maar richtte deze in Duitsland opnieuw op, met Duitse bandleden. Tegelijkertijd startte Moki de AWA, met als eerste wapenfeit een anti-oorlogsconcert in Berlijn. Na twee maanden stierf de groep echter een tweede dood, toen gitarist Moki andermaal emigreerde. Hij ging naar Nederland en vestigde zich in Groningen. The Refugees werd een band met een Nederlandse bezetting en er volgde in 1992 een tournee door ons land. Met de opbrengsten van de tour bracht AWA april vorig jaar een compilatie-album uit, waarop bands te horen zijn uit voormalig Joegoslavië, West-Europa, Canada en de Verenigde Staten. Ook was er een zogenaamd 'Stop The Madness'-festival dat eerst in het Groningse jongerencentrum Simplon plaatsvond en vervolgens een Europese trip maakte langs Ljubljana, Cork, Skopje en Glasgow.

Underground

Na al dit punkrockgeweld kwam *Signed By War* enigszins als een verrassing. Natuurlijk is er een verband tussen undergroundstrips en alternatieve muziekstromingen (denk aan **Pontiac** en **Robert Crumb**), maar het materiaal van expositie en boek is slechts ten dele 'underground'. Werkelijk alternatief zijn de bijdragen van de Serviërs **Wostok** en **Aleksandar Zograf** (pseudoniemen voor **Danilo Milosev** en **Sasa Rakezic**). Moki's makker Pilipovic past ook in dit rijtje, net als de Slovenen **Milos Radosavljevic** en **Zoran Smiljanic**. Minder ondergronds, maar toch grafisch apart zijn de schitterende pagina's van de Kroaten **Danijel Zezelj** (à la **Sienkiewicz**) en **Kresimir Zimonic** (met **Moebius**-invloeden), alsook de eigenzinnige Serven **Darko Perovic** en **Slobodan Kovacevic**. De bekendste 'Joegoslavische' deelnemers aan *Signed By War* zijn **Zeljko Pahek** (Kroatië) en *John Difool*-tekenaar **Zoran Janjetov** (Servië). Het meeste werk uit het oorlogsgebied is oprecht en indringend, een paar kwaliteitsarme uitzonderingen daargelaten.

'Ik vind niet alles even goed', zegt Moki als hij het boek met daarin de tentoongestelde strips doorbladert. 'Eén van de Servische auteurs, **Dejan Nenadov**, was vooraf heel sceptisch, maar toen het boek er eenmaal lag, noemde hij het de beste catalogus in de geschiedenis van de Joegoslavische comicscene.' Moki benaderde stripmakers in het oorlogsgebied en in het Westen. De eerste groep was natuurlijk het meest betrokken bij het thema van *Signed By War*, maar lag ook het meest dwars. Zo weigerde de Croation Union of Comic Painters als groepering mee te werken aan het initiatief, omdat zij meende dat er (Servische) politieke bedoelingen achter staken. Individueel mochten Kroaten echter wel participeren. 'Nu dit boek er eenmaal ligt, heeft de "Union" ingezien dat er niets achter ons plan schuilt en is ons de volledige medewerking beloofd voor ons volgende project', vertelt Moki enthousiast. '*Signed By War* heeft er in ieder geval voor gezorgd dat Servische, Kroatische en Sloveense stripmakers onderling vrede hebben gesloten.'

Moki zegt 'voor vijfennegentig procent' alleen verantwoordelijk te zijn voor de organisatie van het huidige project. Via een kennis wist hij de Nationale Postcode Loterij te strikken als sponsor. Hij is deze geldschieter heel dankbaar, maar noemt het contact leggen met de stripmakers de belangrijkste taak. Uit publicitaire overwegingen was het noodzakelijk om ook westerse stripmakers bij *Signed By War* te betrekken. Naast Mattotti en Bilal was ook de Amerikaanse illustrator **Peter Kuper** een nuttige troef. Of wat te denken van de fraaie Nederlandse inbreng: **Peter Pontiac**, **Lian Ong**, **Edmond Spierts** en **Marcel Ruijters**.

Kwaliteitsboek

Moki: 'Ik heb een jaar lang dag en nacht aan het boek gewerkt. Dat lukte mij, omdat ik van het begin af aan wist wat ik wilde. Ik had dit project precies zo voor ogen zoals

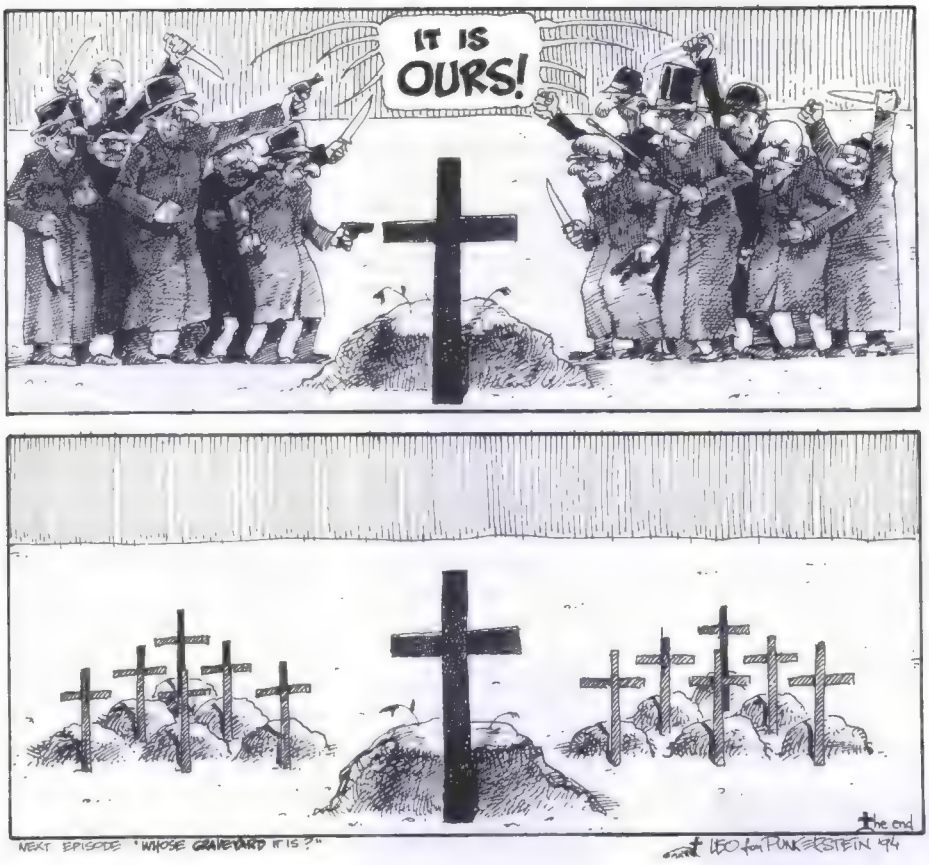

het uiteindelijk geworden is. Voor minder had ik het ook niet gedaan. Het moest een kwaliteitsboek worden, met mooie reprodukties van het werk op mooi glanzend papier. En dat is gelukt.'

De catalogus annex stripbundel *Signed By War*, die door Het Raadsel gedistribueerd wordt, bevat naast het expositiemateriaal een aantal artikelen waarin zo ongeveer de hele Joegoslavische stripgeschiedenis wordt behandeld. Bovendien zijn korte biografieën opgenomen van alle auteurs. 'Bij alle stripmakers hebben we een contactadres vermeld, zodat lezers met hen over de situatie in voormalig Joegoslavië kunnen schrijven. We hopen dat via deze adressen barrières doorbroken worden', verkondigt Moki optimistisch. Zoals het de echte antioorlogsactivist die hij is, betaamt. Hij vormt niet voor niets al ruim drie jaar de spil van AWA.

Moki is duidelijk vermoeid. Na een jaar intensieve arbeid ter voorbereiding van *Signed By War*, blijft er nog altijd genoeg te doen. Op het moment is hij in onderhandeling met galerieën in onder meer Berlijn, Angoulème, Athene en New York. Het volgende project staat overigens al op stapel: een compilatie-CD met als thema 'Women Against The War', waaraan behalve Moki's eigen band ook onder andere Bettie Serveert zal meewerken. Voor de stripliefhebber is met name het begeleidende boekje interessant. Hierin zullen namelijk naast opnieuw alle auteurs van *Signed By War* (inclusief de nu niet langer dwarsliggende Croation Union of Comic Painters), ook mensen als **Don Lawrence**, **Joost Swarte**, **Martin Lodewijk**, **Hein de Kort** en **Robert van der Kroft** een originele strip publiceren. Dat belooft dus heel wat. Intussen kijkt Moki zelf optimistisch naar de wereld: 'De AWA streeft naar een betere toekomst in het voormalige Joegoslavië. We doen dat door middel van informatie, strips en muziek. Is er een mooiere manier om de oorlog te bevechten?'

Signed By War

Diverse auteurs
AWA 1994
ISBN 90-802147-1-X
Prijs f29,95 / Bfr.599
(96 pagina's, zwart/wit, h.k.)

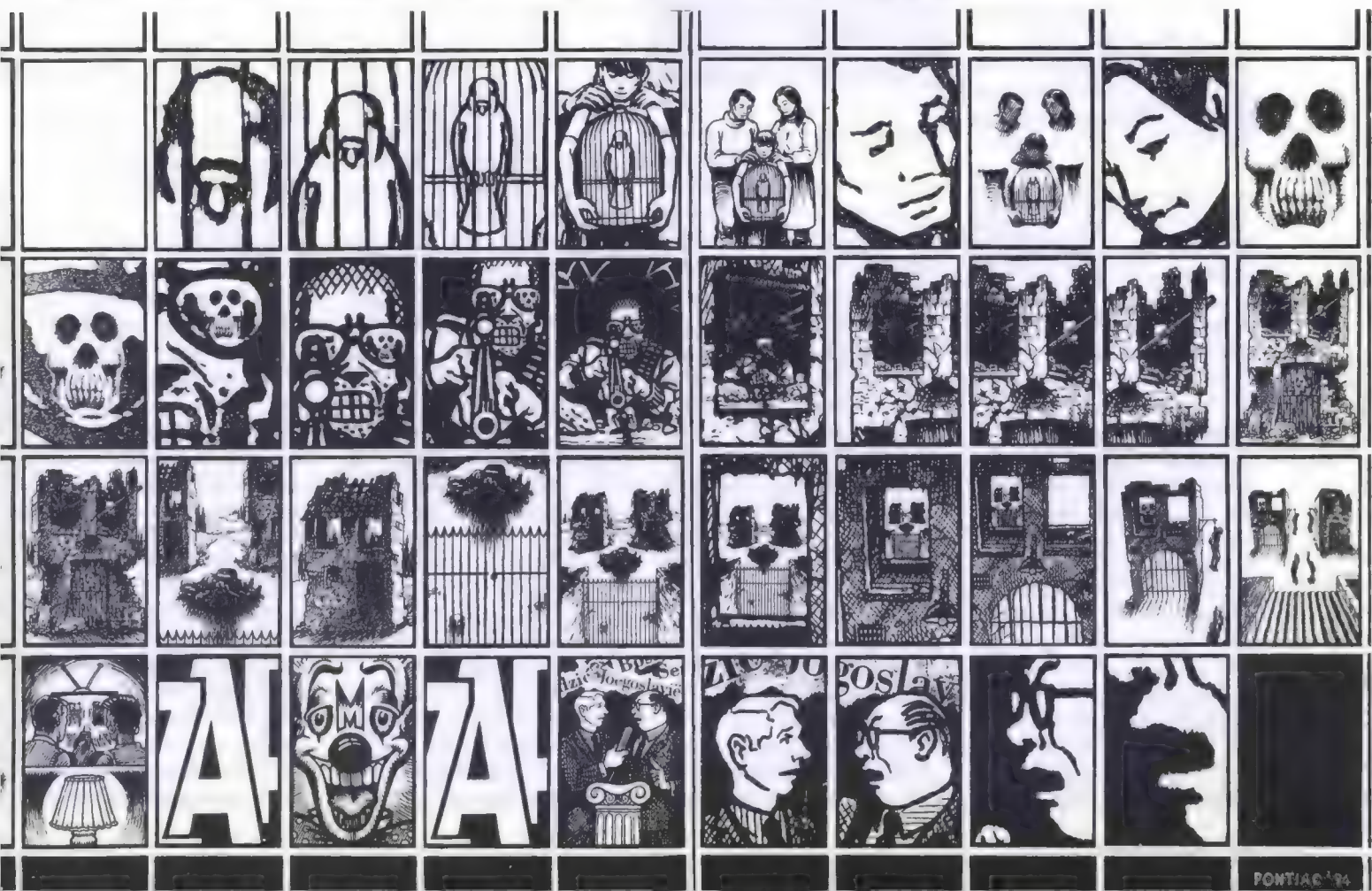

Vis aan de wand

Van Driel
Oog en Blik 1994
ISBN 90-73221-32-3 (h.k.)
ISBN 90-73221-31-5
Prijs f 125 / Bfr.2500 (h.k. & zeefdruk)
f 35 / Bfr.700 (h.k.)
f 19,95 / Bfr.399
(48 pagina's, zwart/wit, h.k. & s.k.)

Voor lezers van Folia – het weekblad van de Universiteit van Amsterdam – en De Volkskrant zal **Guido van Driel** geen onbekende zijn. Hierin verschenen de laatste jaren met enige regelmaat tekeningen van zijn hand. Nu ligt dan *Vis aan de wand*, zijn debuut als striptekenaar, in de winkel.
Vis aan de wand is een curieus verhaal. Het speelt zich af op en rond 6 juni 1964, de dag dat The Beatles hun historische rondvaarttocht door de Amsterdamse grachten maakten. Hoofdpersoon is Jonas Schroom, een (de naam zegt het al) timide en onopvallende jongeman, die zijn dagen slijt als ambtenaar saaiste klasse op een wetenschappelijk instituut. Voor een stoffige ambtenaar houdt hij er een merkwaardige hobby op na. Jonas beklimt hoge gebouwen om vanuit die positie stadspanorama's te fotograferen. Door deze vrijetijdsbesteding raakt hij, samen met zijn vriend Klaas van der Daad, qua karakter zijn tegenpool, betrokken bij de mysterieuze dood van Frits Engelbrecht, een vereenzaamde ex-dirigent.
Dit gegeven is door Van Driel vernuftig uitgewerkt. Het verhaal verloopt niet chronologisch, maar bestaat naast de verhoren van Jonas op een politiebureau, uit flash-backs en dromen. Daarbij wordt de tijdgeest die in het Amsterdam van de jaren zestig bestond raak getroffen. Zo wordt met een zekere ironie het bezoek van Jonas en Klaas aan de eredienst van dè antirookmagiër in beeld gebracht.
Vis aan de wand is een goed debuut, niet in de laatste plaats door de fraaie, in zwart/wit uitgevoerde tekeningen. Daarbij wordt regelmatig een scheef camerastandpunt ingenomen, wat bijdraagt aan de geestverruimende ervaring, die het lezen van deze strip is.

LB

***

Het rijk van Edgar J.

Laudy
Loempia 1993
ISBN 90-6771-321-X
Prijs f 55 / Bfr.995
(96 pagina's, kleur, h.k.)

Het rijk van Edgar J. is het artistieke testament van **Jacques Laudy**, die in juli 1993 op 86-jarige leeftijd overleed. Laudy maakte de publikatie van dit boek niet meer mee, maar zag vlak voor zijn dood nog wel de drukproeven onder ogen. Hij heeft de laatste vijf jaar van zijn leven aan dit boek gewerkt, dat zich laat lezen als een grafische autobiografie. In de vorm van een geïllustreerd verhaal mengt Laudy elementen uit zijn strips met gebeurtenissen uit zijn leven en herinneringen aan zijn jeugd aan de Belgische kust.
Laudy was een van de nestors van het Belgische beeldverhaal, en maakte strips als *Bimelabom*, *Hassan en Kaddoer*, *David Balfour* en *De legende van de vier Heemskinderen*. Als jong kunstenaar ontmoet hij in het Brussel van de jaren twintig **Jacques van Melkebeke**, de latere redacteur van Kuifje, en **Edgar P. Jacobs** (anglofiel Laudy stond later model voor kapitein Blake in Jacobs' *Blake en Mortimer*). Een ontmoeting die uitgroeit tot een vriendschap voor het leven. Met hen was Laudy na de Tweede Wereldoorlog betrokken bij de oprichting van het weekblad Kuifje. Onenigheid met Kuifje-uitgever **Raymond Leblanc** deed hem begin jaren zestig besluiten de stripwereld te verlaten. Jaren later keerde hij nog eenmaal terug naar zijn 'oude liefde', het stripverhaal. En dat is *Het rijk van Edgar J.* geworden, een bundeling 'stripmemoires'. In het boek loopt een aantal verhaallijnen door elkaar. Allereerst geeft Laudy met een ironiserende blik de geschiedenis van het 'geslacht Laudy' weer. Ook zijn eigen jeugd in een landelijk plaatsje aan de Vlaamse kust komt ter sprake. Deugniet Jaakske (de jonge Jacques) blijkt meester te zijn in het uithalen van allerlei schelmenstreken. Na deze terugblik laat Laudy enkele van zijn stripfiguren hun intrede in het verhaal doen. Jaakske ontmoet Bimelabom en zijn zuster Chibicheke, en ook Hassan en Kaddoer duiken op. In deze tweede verhaallijn gaat het vijftal op zoek naar prinses Zobeïde, de vrouw van Hassan die door heksen is ontvoerd. Een derde verhaallijn is een regelrecht eerbetoon aan Edgar Jacobs. Laudy begint bij de ontmoeting tussen hemzelf, Van Melkebeke en Jacobs. Hij schetst daarna de eerste, moeizame schreden van Jacobs op het tekenaarspad. Maar al snel komen fictie en werkelijkheid elkaar tegen. Jacobs loopt op een gegeven moment Jaakske en zijn vrienden tegen het lijf, en speelt een belangrijke rol in het terugvinden van de prinses. Zo wordt hij zowaar zelf deelgenoot aan een avontuur! Aan het slot van het boek bevindt de lezer zich in 'het rijk van Edgar J', bevolkt door allerlei bijzondere personages. Maar deze droomwereld blijkt letterlijk genomen te moeten worden als de wekker Jacobs ruw uit zijn dromen verstoort.
Laudy spint deze verhaallijnen op inventieve wijze aan elkaar, waarbij de bijbehorende schitterende aquarellen nogmaals zijn meesterschap benadrukken. Het resultaat is een ode aan een tijd waarin volgens Laudy de wereld nog overzichtelijk was en het leven in het teken stond van kameraadschap. *Het rijk van Edgar J.* is een document dat dezelfde sympathieke, maar tegenwoordige gedateerde sfeer uitasemt als de vroege strips van Laudy. Een romantische terugblik, kortom, die echter ook aantoont dat hij eigenlijk geen banden meer had met het moderne beeldverhaal.

RS

***

Michel Vaillant 57: Sporen van Jade

Graton & Graton
Graton 1994
ISBN 90-70861-23-7
Prijs f 9,95 / Bfr.175
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Na zesenvijftig albums lang de verhalen rond *Michel Vaillant* getekend èn geschreven te hebben, heeft **Jean Graton** nu een beroep gedaan op een scenarist: zijn eigen zoon **Philippe**. Deze heeft een spannend avontuur verzonnen dat hij situeerde in het hedendaagse Vietnam. Dit schitterende, arme land is in *Sporen van Jade* het decor van een zeer bedenkelijke race, waaraan de onkreukbare Michel Vaillant niet deelneemt. Wel van de partij, initiatiefnemer zelfs, is Steve Warson. Deze scrupuleuze Amerikaan was een tijdlang Vaillants vriend, wat hem er echter niet van weerhield de held naar het leven te staan. Dit laatste weerhoudt Vaillant op zijn beurt er niet van om Warson, wanneer deze in moeilijkheden geraakt, te gaan helpen. Julie Wood, Warsons gedumpte lief, onderneemt ondertussen op eigen houtje ook nog een reddingspoging. Graton slaagt er maar ten dele in deze staaltjes van bovenmenselijke barmhar-

tigheid geloofwaardig te maken. Alvorens de race uiteindelijk niet verreden wordt (Vaillant deed immers toch niet mee) vinden er talloze achtervolgingen plaats. Tussen deze spannende bedrijven door wordt bovendien nog allerlei leerzaams over Vietnam opgedist. Vooral in die gedeelten van het verhaal blaast **Philippe Gratons** betrokkenheid bij dit land een duidelijk partijtje mee; zonder wanklanken overigens. Graton senior heeft ondertussen met veel plezier aan de landschappen gewerkt en ook de auto's en motoren zien er weer tiptop uit. Het blijft jammer dat zijn stijl van mensen tekenen wel nooit los zal komen van de schoolse duidelijkheid die haar ook vroeger al kenmerkte. Mede daardoor dreigt dit aangenaam geëngageerde verhaal af en toe de dunne lijn tussen leerzaam en moralistisch uit het oog te verliezen en dat is jammer.

SR

**

Schunnige reisverhalen

(Eroticonreeks 2)
Diverse auteurs
Arboris 1994
ISBN 90-343-2517-2 (h.k.)
ISBN 90-343-2516-4
Prijs f 19,95 / Bfr.395 (h.k.)
f 9,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Raar is het wel. Treinen en seks gaan altijd hand in hand. Zelf heb ik het nog nooit meegemaakt. Soms komt 'het mooiste meisje van de wereld' de wagon binnen. Maar ze gaat altijd ergens anders zitten. Ik weet niet waarom. Alleen dat ik het omgekeerd ook niet had gedurfd.
In strips is het allemaal anders. Slechts twee verhalen in deel 2 van de Eroticonreeks hebben treinen als decor. En dat is dan meteen het enige cliché dat in deze strip niet volkomen wordt bevestigd. Voor de rest is het kommer en kwel. Clichés zijn niet slecht, zolang ze tenminste eerlijk worden geleefd. Maar in *Schunnige reisverhalen* zijn ze niet meer dan krakkemikkige kruiwagens vol fantasiegebrek.

Om bij de treinen te beginnen: *Nachttrein der dromen* (**Victor de la Fuente** en **Guy Vidal**) is onbegrijpelijk. Ik herken alleen de TGV. **Warnauts** en **Raives** maakten een subtiel verhaal. De diabolische erotiek van de bedreiging in lijn 7 van de Parijse metro loopt echter zo vreselijk correct af, dat elke gedachte aan seks voor zeven weken verdwijnt. Jammer dat dit het eerste verhaal in de bundel is.
De andere vervoermiddelen zijn wellicht zinneprikkelender. Voor bijbehorende verhalen gaat dat in ieder geval niet op. Over de kruiwagen (**Pichard**) heb ik het eigenlijk al gehad. De olifant (**Autheman** en **Dethorey**) leidt tot een korte reprise van de *Kama Sutra*, maar mist alle charme van die hiërogliefe platheid. De draagstoel (**Parras** en **Galliano**) met bijbehorende harem loopt uit op de onvermijdelijkheid van de dood. Heel gepast het laatste verhaal. Krijg 'm dan nog maar eens omhoog. Boten doen het weinig beter. Zweette de erotiek van **Slauerhoffs** zinderende scheepsdek af, **Annie Goetzinger** brengt het slechts tot oneigenlijk verkregen schemerlampjes. En de bootreis van **Loustal** en **Patrick Cauvin** bestaat uit één plaatje: commentaar overbodig. Blijft de luchtballon (**Jean-Claude Forest** en **Hélène Girard**) over. De beste strip van het album: luchtig, satirisch, opvallende kleuren en ... een beetje erotisch toch wel.
Schunnige reisverhalen is niet schunnig, allesbehalve verrassend. De meeste bijdragen overstijgen nauwelijks het niveau van illustraties bij de lezerservaringen in de Chick. Beginnende lezers dan wel te verstaan. Het is ergerlijk. Stuk voor stuk zijn de verhalen goed getekend. Maar waarom zijn de scenario's bijna zonder uitzondering zo ontzettend slap? *Schunnige reisverhalen* laat maar één conclusie toe: reizen is vervelend. De uitgever van de Eroticonreeks zal dat met me eens zijn. Want leer mij Zelhem kennen.

HM

*

Aan de andere kant ... I

Larson
Bzztôh 1994
ISBN 90-5501-044-8
Prijs f 12,50 / Bfr.250
(104 pagina's, zwart/wit, s.k.)

De zakenman in Singapore, de houthakker in Zweden, de partijbons in China en de hamburgerbakker in de Verenigde Staten. Allemaal hebben zij één ding gemeen: zij lezen dagelijks de cartoons van **Gary Larson** in hun ochtendkrant. In Nederland kun je de grappen van deze meesterhumorist elke dag lezen in het Parool.
Larson is een fenomeen. Elk plaatje opnieuw speelt hij met verhoudingen, begrippen, maatschappelijke gegevens, rukt hij zaken uit hun context of doet hij de werkelijkheid op een andere manier geweld aan. Het resultaat is negen van de tien keer dolkomisch. Bij voorbeeld: schuchter om hen heen kijkend steken drie dinosaurussen een sigaret op. Onderschrift: De echte reden waarom dinosaurussen zijn uitgestorven.
De tekenstijl van Larson is eenvoudig, duidelijk en altijd in dienst gesteld van de grap. Zijn

camerastandpunten en beeldregie zijn effectief. Als gevolg staan de plaatjes boordevol overzichtelijke informatie en weet Larson zijn teksten altijd kort te houden. Op deze manier zijn zijn grappen snel te bevatten. Eén nadeel heeft dit wel: *Aan de andere kant* ... leest snel weg. Je hebt het boek al uit voor je er erg in hebt. En als het zover is voel je je achtergelaten en heb je nog maar één gedachte: 'Meer, meer, meer'. Larson is een drug die maar een korte kick geeft.

HW

***

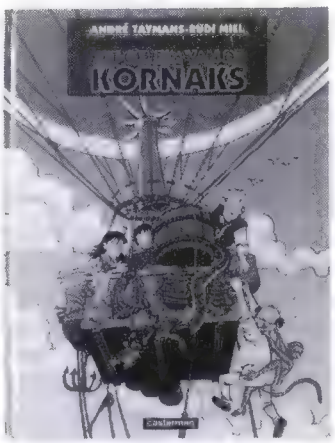

Charlotte 1: Het geheim van de Kornaks
Charlotte 2: De zwaluwenrots
Charlotte 3: De zwarte parel

Taymans & Miel
Casterman 1994
ISBN 90-303-3800-8 (deel 1)
ISBN 90-303-3801-6 (deel 2)
ISBN 90-303-3802-4 (deel 3)
Prijs f 9,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Uitgeverij Casterman heeft een naam hoog te houden op het gebied van jeugdstrips. Op welk ander stripgebied trouwens niet? Reeksen als *Kasper* en *Het geheim van de 7 bollen* zagen bij Casterman het levenslicht en zij kenmerkten zich door de tomeloze fantasie, waarmee ze ge-

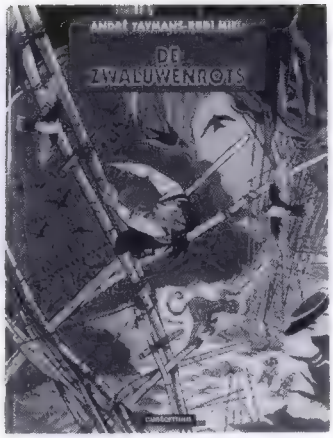

maakt waren. Helaas gaat er met de reeks *Charlotte*, waarvan in een zéér korte periode maar liefst drie delen zijn verschenen, iets van die naam verloren.
In deel 1 – *Het geheim van de Kornaks*, dat gaat over gouden olifantebeeldjes die geboefte aantrekken – vervoegt het meisje Charlotte zich bij haar vader in Laos. Vanaf dat moment struikelt ze over de avonturen. Het is een beetje als bij *Suske en Wiske*, bij wie om de haverklap Minilotten, vliegende bedden en wat dies meer zij in de achtertuin landen. Alleen sluiten Charlotte's belevenissen wat meer aan bij wat wij gewone stervelingen op deze planeet voor mogelijk houden. Neem nou deel 2 – *De zwaluwenrots*, dat gaat over een schat die geboefte aantrekt – daar komt geen sf aan te pas.
Het is echter hoogst irritant voor de lezer om te zien hoe een spannende gebeurtenis zich niet logisch aandient, maar door scenarist **Rudi Miel** voor het meisje haar voeten geworpen wordt. Het is bij voorbeeld een raadsel waarom zij in deel 3 – *De zwarte parel*, dat gaat over een zwarte parel die geboefte aantrekt – eigenhandig met een stoomboot weg wil varen. Daar is niet de geringste aanleiding voor. Maar, zo zal Miel geredeneerd hebben, zo'n daad levert zeker gezien de woeste baren

het nodige spektakel op.
Zijn verhalen komen van niets en leiden tot niets. Ze gaan uit als een kaarsje. Drie avonturen lang bouwt Charlotte aan haar conditie, want ze rent me wat af, die kleine meid. Geen wonder, dat ze zo vaak met een gladgestreken grijns op haar gezicht te bewonderen is. Maar de lezer kijkt na elk van haar avonturen beteuterd, als hij zich afvraagt waarom het verhaal al afgelopen is voor het goed en wel begonnen lijkt. Want Charlotte mag dan veel beweging krijgen, haar avonturen zijn even bewegingloos als een mediterende Boeddha.
André Taymans is geen tekenaar van wie je het werk nooit had willen missen, maar hij besteedt veel aandacht aan details en weet hier en daar het exotische van de oosterse lokaties uit te buiten. Maar hoe goed hij ook zijn best gedaan heeft, de slechte bijdragen van zijn scenarist kan hij onmogelijk doen vergeten.

NU

**

Jeanne d'Arc 1: Het bloedige zwaard

Gillon
Arboris 1994
ISBN 90-343-2528-8 (h.k.)
ISBN 90-343-2527-X
Prijs ƒ 19,95 / Bfr.295 (h.k.)
ƒ 9,95 / Bfr.195
(56 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Een stukje geschiedenis. **Jeanne d'Arc** leefde van 1412 tot 1431. Zij achtte zich door God geroepen Frankrijk te bevrijden van de Engelse overheersing. Het optreden van deze jonge vrouw deed een Frans nationaal bewustzijn ontwaken. Door naijverige militairen uit eigen gelederen werd zij in handen van de tegenstander gespeeld. Van ketterij beschuldigd stierf zij op de brandstapel te Rouen. Eén van de edelen, die vanaf 1426 haar zijde had gekozen, was **Gilles de Laval**, Baron de Rais, leenman van **Jan de Vijfde**, hertog van Bretagne en maarschalk van Frankrijk. Over deze man gaan de meest wilde

verhalen. Hij leefde van 1404 tot 1440. Kenmerkend zijn zowel de voorbeelden van de hoogste godsvrucht als de verschrikkelijkste afwijkingen van satanische aard. Een verklaring zou kunnen zijn, dat hij zich na de gebeurtenissen rond Jeanne bekeerd heeft tot de zwarte magie om wraak te nemen.
In dit eerste deel van een nieuwe stripreeks wordt door **Paul Gillon** een **Jeanne d'Arc** van vlees en bloed neergezet. In een visioen ziet zij zich als de bevrijdster van Frankrijk. Dat zij daarvoor het maagdenvlies niet mag laten doorboren, is voor haar geen groot probleem. Als meisje van het platteland weet zij dat er als het erop aankomt nog talrijke mogelijkheden zijn om lichamelijk lief te hebben.
Zij geeft aan een innerlijke stem gehoor en stelt zich beschikbaar om haar land en God te dienen. Tijdens haar eerste veldtochten komt zij onder de invloed van Gilles de Rais te staan. Er ontstaat een vurige passie voor elkaar. Los van dit vuur staat haar dualistische verhouding tot de haar omringende edelen. Intriges en strijd om de macht bedreigen het gestelde doel. Het verhaal breekt af bij de opmars naar de kathedraal van Reims.
Gillon heeft een ferme hand van tekenen. Hij heeft aandacht voor de mens, maar ook voor de natuur en de architectuur. Zijn sf-strip *Schipbreuk in de tijd* is daar een voorbeeld van. Zijn wijze van vertellen is wijdlopig en dreigt door een overdaad aan informatie te verzanden. Bepaalt hij zich tot meer grote lijnen en minder tot details, dan zou het verhaal aan vaart winnen. In zijn algemeenheid kan toch worden gesteld dat dit verhaal door de interpretatie van Gillon – de keuze voor het profane beeld van Jeanne, afgezet tegen een turbulente vijftiende eeuw – zeer de moeite waard is.

RB

**

De torens van Schemerwoude 10: Olivier

Hermann
Arboris 1994
ISBN 90-343-2511-3 (h.k.)
ISBN 90-343-2510-5
Prijs ƒ 17,95 / Bfr.360
ƒ 8,95 / Bfr.180
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Aan alle goede dingen komt een eind. Zo ook aan de serie *De torens van Schemerwoude* van **Hermann**. In *Olivier*, het tiende en laatste deel van deze reeks, is ridder Aymar als rijk man teruggekeerd uit het Heilige Land. De kruistocht heeft hem geen windeieren gelegd. Niets staat hem nog in de weg om een leger bijeen te verzamelen en zo zijn verloren kasteel en landgoed Schemerwoude te heroveren.
Hermann opent het verhaal sterk. Tijdens een jachtpartij loopt Aymar de bezetters van zijn landgoed tegen het lijf. De ridder verliest zijn hoofd en provoceert de veel sterkere Guibert, hetgeen leidt tot een duel. Door deze handelwijze dreigt de operatie om Schemerwoude terug te winnen in het water te vallen. Een ander dreigend gevaar is het gedrag van Aymars knecht: Olivier wordt verteerd door jaloezie, omdat de zwangere Guenièvre zijn plaats heeft ingenomen aan de zijde van Aymar. De loyaliteit van de knecht wankelt.
Zoals de titel van het verhaal al doet vermoeden is de hoofdrol grotendeels weggelegd voor Olivier. Op meesterlijke wijze laat Hermann de tweestrijd zien die zich in het hoofd van de man afspeelt. Zich overgevend aan drinkgelagen wordt de knecht heen en weer geslingerd tussen afgunst, trouw en trots. Het lot van Aymar en zijn zwangere vrouw komt in handen van zijn wanhopige schildknaap te liggen als die de enige blijkt te zijn die de sluwe listen van Guibert en

zijn trawanten kan dwarsbomen.
Het album leest als een trein en verslapt geen moment. Het verhaal kent meerdere climaxen zonder dat dit ten koste gaat van de karakteriseringen van de personages. Alle eindjes worden mooi aan elkaar geknoopt (Hermann ziet zelfs kans om Germain uit deel 3 en 5 een gedenkwaardige gastrol te geven). Het einde van het verhaal is welhaast even mooi als pijnlijk en zorgt ervoor dat het de bekroning van de reeks is. Dat Hermann een knappe tekenaar/verteller is wisten wij al, maar met dit boek levert hij ook een top-scenario af. Greg kan hier nog een puntje aan zuigen. Helaas, helaas zit de serie er nu op, maar voor liefhebbers van het genre is er altijd nog *De Rode Ridder*, nietwaar?

MN

****

Askell, de waterwereld 1: Het goddelijke smeersel

Arleston & Mourier
Arboris 1994
ISBN 90-343-2498-2 (h.k.)
ISBN 90-343-2497-4
Prijs f 17,95 / Bfr.360 (h.k.)
f 8,95 / Bfr.180
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k)

Het toneel voor het zoveelste fantasy-verhaaltje dat dit jaar in stripvorm verschijnt, is in dit geval de waterplaneet Askell. Het eerste gedeelte wordt vooral gebruikt om het gezelschap dat deze strip 'onveilig' zal maken voor te stellen, terwijl in het tweede gedeelte al een gedeelte van de verhaallijn wordt uitgezet. Allereerst maken we kennis met Cybil, een zeer rondborstige danseres, die zowel haar lichaam als haar zweep met vakkennis gebruikt om haar doel te bereiken. Daarnaast hebben we de krijger Pao Xian, een huurling die ons danseresje uit een uiterst penibele situatie weet te redden. Om van het eilandje af te komen maken ze gebruik van de boot van Keresquin en zijn hulpje Titel. Dit wel tegen de zin van de dromende dichter en voordrager, die over gans de planeet bekend staat om zijn vervelende voorstellingen. Als

zij op het hoofdeiland van de archipel aankomen, ontmoeten ze al snel Brumaire korte dolk, die in de boot met 'artiesten' een manier denkt gevonden te hebben om de sterke arm van het eiland te ontvluchten. En hier begint het eigenlijke verhaal. Brumaire is er in geslaagd om het recept van het Goddelijke smeersel te stelen. Een zalfje dat onder andere in staat is om de diepste wonden in enkele uren compleet te helen (en daarnaast nog als afrodisiacum dient). De priesters die het geheim moesten bewaren, laten het hier niet bij en sluiten gans de haven af, de vluchtpoging van het bonte gezelschap is hierdoor bij voorbaat tot mislukken gedoemd. Al gauw staan ze voor een tribunaal dat hen veroordeelt tot slavenarbeid op een Skorill-jager, een schip dat het zeemonster van wiens ingewanden men het smeersel maakt opjaagt.
De tekeningen van **Scotch Arleston** zijn niet echt hoogstaand van kwaliteit, maar door gebruik te maken van heldere schilderingen oogt alles netjes en open. Ook het scenario van **Jean-Louis Mourier** laat zich makkelijk verteren. *Het goddelijke smeersel* is een luchtige strip waarin vooral Cybil volop de gelegenheid krijgt om met haar figuur en poses meerdere kadertjes te vullen. Het geheel leest prettig weg en men hoeft geen moeite te doen om een diepere betekenis achter het verhaal te zoeken.

MC

**

S.O.S. 1

Varekamp & De Jager
Inkt 1994
ISBN 90-72995-91-0
Prijs f 9,95 / Bfr. 199
(48 pagina's, zwart/wit, s.k.)

'Een stripverhaal om in te wonen.' Zo kopt het voorwoord van schrijver, televisiemaker en (dus) bekende Nederlander **Boudewijn Büch**.
'Toen ik *S.O.S.* in handen kreeg, brak er een ongekende vreugde in mij uit.', vervolgt de melancholieke schrijver, 'Leuke plaatjes en geestige teksten! Had ik zo'n strip in de jaren vijftig maar onder ogen gekregen, want dan

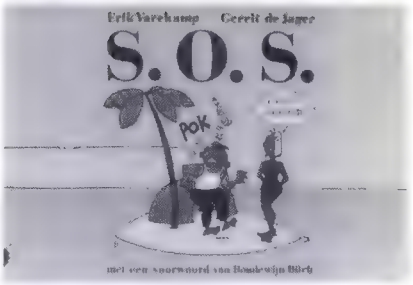

was mijn jeugd waarschijnlijk een stuk opgewekter geworden.'
Vooral de laatste zin laat een diepe, onuitwisbare indruk achter. Nooit en te nimmer kan er nog naar de Vara's *De wereld volgens Boudewijn Büch* gekeken worden, zonder in het achterhoofd de zwartgalligheid die de mans jeugd moet hebben gekenmerkt, te horen nagalmen.
Leuke plaatjes en geestige teksten!
Het moet gezegd worden: menig beginnend musicus kan, op het terrein van de improvisatie, zeer veel lering trekken uit het gemak waarmee het duo **Erik Varekamp/Gerrit de Jager** steeds weer een routinematig melige wending weet te geven aan het uitgemolken thema 'Stel-je-zit-op-een-onbewoond-eiland'.
Het menu waar alleen vis op staat, de Christus-figuur die over het water loopt, de visvergunning en de controle op de zogenaamde 'zwartkijkers', het zijn voorbeelden van grappen waarbij zelfs de meest lachlustige moppentopper halsstarrig weigert de mondhoeken in een glimlach te plooien.
Het mag symptomatisch voor het album genoemd worden dat het sterkste staaltje scherpe humor bewaard is gebleven voor het achterblad: meer deeltjes in voorbereiding.
Indertijd was *S.O.S.* als strip in het Algemeen Dagblad redelijk geslaagd (hoewel dat, gezien de recente reacties van die zelfde AD-lezers op het werk van **Hanco Kolk** en **Theo van den Boogaard**, nog misschien het meest typerend is), maar in album-vorm blijken de sober getekende en kien gerasterde stroken vaak gedateerd en is de humor te weinig sprankelend. Daarom blijft *S.O.S.* eigenlijk, om in de beeldspraak van Büch te blijven, een stripverhaal om onbewoonbaar te verklaren ...

TV

*

Loretta & Harpeya I

(Collectie Delta 35)
Crisse & Goupil
Oranje 1994
ISBN 90-6661-204-5 (h.k.)
ISBN 90-6661-161-8
Prijs f26,95 / Bfr.450 (h.k.)
f11,95 / Bfr.199
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

De eerste keer dat ik werk onder ogen kreeg van **Crisse** (pseudoniem van **Didier Chrispeels**) was in het tijdschrift Robbedoes. In 1979 verscheen in dat blad de serie *Ocean's kings*, een strip over mensen en dolfijnen. In 1987 kwam bij uitgeverij Armonia een album uit van deze strip.
Nu, 15 jaar later, heeft Crisse al een aardig oeuvre opgebouwd, waarvan de vier delen van de reeks *Het kristallen zwaard* (eveneens op scenario van **Goupil**) wellicht het meest bekend zijn. De wereld en de personages van *Het kristallen zwaard* vormen ook het decor van de nieuwe serie *Loretta & Harpeya*. Dit zijn de namen van twee kleine, oerlelijke heksjes die na de dood van hun voogd, de druïde Arkheia, zich hebben ontfermd over zijn vijzels, fiolen en kruiderijen. Hiermee proberen zijn een schoonheidselier samen te stellen om daarmee te veranderen in aantrekkelijke jongedames die zonder moeite knappe prinsen om hun vingers winden.
Dit is het centrale thema van dit album. Het kostte mij bijna tien pagina's om te begrijpen dat het hier niet ging om één verhaal, maar om een collectie van één- (en soms twee-)pagina gags. Dit blijkt op generlei wijze uit de inhoud, de opmaak of anderszins. U bent dus gewaarschuwd. In die wetenschap kunt u zich vermaken met de pogingen die soms te vroeg teruggedraaid worden of geheel andere wendingen krijgen. Heel wat klassieke sprookjes krijgen in dit album een nieuwe variant. Veel variatie zit er echter niet in de scenario's van Goupil, waardoor het Leitmotiv uitgekauwd wordt en het album dus te snel eentonig en vervelend wordt.
Sinds zijn optreden in 1979 is het tekenwerk van Crisse duidelijk vooruit gegaan. Het doet mij echter nog steeds en eigenlijk zelfs steeds meer denken aan het werk van **Dany Henrotin** (van *Roze Bottel*). Sommige platen doen mij wel heel erg sterk herinneren aan onder andere *Het kasteel van de vier manen* en *De driedelige spiegel*. Dit neemt niet weg dat de tekeningen er verzorgd en leuk uitzien en ook de inkleuring een eervolle vermelding verdient.
Al met al is *Loretta & Harpeya* heus een leuk, goed verzorgd album. Helaas vervalt het scenario te snel in herhalingen. Uit het 'ééntje' op de cover trek ik de conclusie dat er meer albums zullen volgen. Het is te hopen dat dan andere thema's gebruikt zullen worden, want met deze aanpak is één album meer dan genoeg.

RvW

**

Erotische verhalen I

Nunes
Boemerang 1994
ISBN 90-73960-30-4
Prijs f9,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Geen verrassing zonder vooroordeel. Mijn vooroordeel was dat een album uit de Rooie Oortjesreeks nooit iets kon zijn vanwege de leegheid van het verhaal, een slecht gevoel voor èchte erotiek en de achterhaalde grapjes. Mijn verrassing kwam na het lezen van twee verhalen van **Rogerio Nunes** in dit eerste deel van de serie *Erotische verhalen*.
De redacteur moet ook aangevoeld hebben wat kwaliteit was; hij zette het beste verhaal vooraan. Daarin komt een bezorgde moeder met haar dochter, die denkt dat zij een superheldin is, voor behandeling bij een psychiater. Het verhaaltje wordt fraai in beeld gebracht en heeft een grappig einde. Bovendien dreigt het op de derde pagina even ècht erotisch te worden. Helaas is dit het enige hoogtepunt. Het andere verhaal dat de moeite waard is, over een conducteur die reizigsters verkracht, eindigt flauw en clichématig.
De acht andere verhalen zijn aardig getekend, maar blinken regelmatig uit in onbenulligheid. Zij overstijgen in de meeste gevallen – zowel in verhaal als in humoristisch en erotisch gehalte – amper het niveau van films als *Pikant gevrij in de alpenwei* of *Kom met je waldhoorn tussen mijn Zwitserse Alpen*. Daarnaast is er iets eigenaardigs met de inkleuring: de ene helft van de verhalen is in prachtige harde kleuren uitgevoerd, terwijl de andere helft met weinig sprekende pasteltinten is bewerkt.

Wellicht dat Nunes in zijn tweede bundel erotische verhalen zich minder laat inspireren door Tiroler films en flauwe stereotiepen. Dan kan dat best nog een leuk, erotisch en bovenal goed stripalbum worden.

HW

**

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****	**grote klasse!**
***	**goed**
**	**redelijk**
*	**slecht**
o	**abominabel**

De Zuid-Nederlandse Stripbeurs
presenteert in 1995 haar 12e *jaarlijkse*

STRIPBEURS
ZATERDAG 25 MAART

IN SPORTHAL ATALANTA*
DE DOM 9 IN EINDHOVEN / VELDHOVEN
van 10.00 tot 16.30 uur. *Meer dan 500 meter tafel!*
In 1994 *meer dan 1600 bezoekers!*

TREIN & BUS: vanaf station Eindhoven Centraal:
Bus Veldhoven / De Dom. **TIP:** *Treintaxi..*

RANDWEG EINDHOVEN,
AFSLAG 31
VELDHOVEN,
daarna richting
VELDHOVEN
VESSEM
WINTELRE

Zelf gaan staan?
Ander vragen?
MEER INFO:
Loek Donders,
04130-
42009 / 82706
Jan Hermens
077-733108

MOTTO 1995
VOOR VERZAMELAARS-*DOOR VERZAMELAARS!*
** 35 x 44 meter (= vergelijkbaar met GROTE zaal Turfschip)*

EN VERDER...

– ***Castel Armer 2: De witte hinde*** *(Reculé, Lombard). Het tweede deel van deze goed ogende reeks loopt blindelings in de kuil die Reculé zichzelf in deel 1 al groef. Teveel pretenties resulteren in een vaag en mistig verhaal dat daar bovenop steriel aandoet. * (SR)*

– ***Dampierre 4: Het komplot van Laval*** *(Swolfs/Legein, Glénat). Het tekenwerk van debutant Pierre Legein is beslist beter dan dat van zijn voorganger Eric. Het niveau van Swolfs weet hij echter nog niet te evenaren. Deze laatste tekende voor het scenario dat allengs gecompliceerder wordt. *** (TB)*

– ***Dommel 31: Dommel en de Cumulus van Romulus*** *(Dupa, Lombard). Yvan Delporte schreef het boeiende, komische en absurde scenario dat door Dupa op karakteristieke wijze in beeld is gebracht. Een must voor elke Dommelliefhebber! *** (HW)*

– ***Donald Duck Pocket 21: Held zonder geld*** *(Disney, Geïllustreerde Pers). Net als in de voorgaande pockets figureren de Duckstadbewoners in verhalen van verschillende genres: fantasy, science fiction, avontuur, sprookjes en superhelden. ** (HW)*

– ***Donald Duck Pocket 22: Kerstfeest in Duckstad*** *(Disney, Geïllustreerde Pers). In dit boekje wordt de kerstsfeer wel erg overdreven: alle booswichten en vrekken komen tot inkeer, al het elkaar aangedane kwaad wordt vergeven en iedereen gaat gezellig met vriend en vijand om de kerstboom zitten. * (HW)*

– ***Douwe Dabbert 19: Het schip van ijs*** *(Wijn/Roep, Big Balloon). Het is niet Douwe Dabbert die dit avontuur beleeft; hij kijkt toe. Toch is het verhaal weer sprookjesachtig, zijn de hoofdpersonen betoverend en de tekeningen beeldend. *** (HW)*

– ***Felix de Kat: Muizenissen*** *(auteur(s) onbekend, Bzztôh). De vijftig jaar oude strookjes onderstrepen dat niet alle humor tijdloos is, zeker wanneer Felix over een bananeschil uitglijdt. Wellicht heeft het boekje waarde voor historici. * (HW)*

– ***Heinz 13: Jazz*** *(De Jong/Windig, Oog & Blik). Heinz doet wat de lezer inmiddels mag verwachten: hij werkt op de lachspieren, ontroert, wekt medelijden op en irriteert. Aanleiding voor de verwikkelingen zijn deze keer een tijdmachine en een tuinkabouter. *** (HW)*

– ***De huurling 7: De reis*** *(Segrelles, Arboris). Dit album bestaat in feite uit twee onafhankelijke verhalen die onder het mom van een reis aan elkaar zijn geknoopt. De bestemmingen die de huurling aandoet zijn zo mogelijk nog feeërieker dan we van Segrelles gewend zijn. *** (TB)*

– ***Isabel 11: De grote Bonbon*** *(Will/Delporte, Dupuis). De ontdekking van kwelduiveltjes vormt de inleiding voor dit tamelijk absurde verhaal. Vooral de wendingen die het verhaal bij vlagen maakt zijn erg origineel. Minder geslaagd zijn de te lange intermezzo's en ronduit vervelend is het continue aanprijzen van vorige albums door Joseph Boulier, dienst albumverkoop. ** (AW)*

– ***Kiekeboe 61: De zes sterren*** *(Merho, Standaard). Dat er naast het Zuidhollands Verzetsmuseum nog veel meer te beleven kan zijn in Gouda, blijkt uit dit Suske en Wiske look-a-like-album. De familie Kiekeboe beleeft een avontuur in Gouda. Onderaardse gangen, harde criminelen, gemene ondernemers en een eerste aanzet tot harde seks houden de lezer net uit z'n slaap. * (AW)*

– ***Lokje 6: Alle stoppen slaan door*** *(Blesteau/Godard, Dupuis). Lokje is een misselijke baby die niet met Duplo speelt, maar met een hamer het leven van meneer en mevrouw Pruts inhoud geeft. De verhaaltjes van één of twee pagina's blijven hangen op een bedenkelijk net-niet-leuk niveau. Daarbij blijft het onduidelijk of de strip bedoeld is voor kinderen, of dat aanstaande en nieuwbakken ouders uit hun stoel moeten rollen. * (AW)*

– ***Maigret 4: Maigret en de danseres van Gai-Moulin*** *(Reynaud/Wurm, Lefrancq/Rocher). Als lezer vraag je je af waarom het werk van Georges Simenon zo geforceerd in stripvorm is geperst; de tekeningen voegen helemaal niets toe aan het verhaal. Simenon lijkt hier te worden gebruikt als verkooplabel. * (HW)*

– ***Nero 128: De kolokieten*** *(Sleen, Standaard). Nero raakt verdwaald op een planeet waar de bewoners nooit eten of drinken, maar toch een buikje hebben. Uiteindelijk heeft hij driekwart van het album nodig om weer thuis te komen. ** (HW)*

– ***Rooie oortjes 8*** *(Dany, Boemerang). Na vijf delen eindelijk weer een album van Dany en een aantal van zijn gags mogen er wezen! Maar helaas, sommige grappen zijn niet meer dan een stripuitvoering van mopjes die al sinds jaar en dag in de kroeg circuleren. ** (HW)*

– ***Soda 6: Biecht in up-tempo*** *(Tome/Gazzotti, Dupuis). Het uitgekiende scenario van Tome en het flitsende tekenwerk van Gazzotti staan weer garant voor de razende actie en het tomeloze tempo waarmee de serie bekendheid verwierf. *** (TB)*

– ***Stefan 8: Op rolletjes*** *(Laudec/Cauvin, Dupuis). De karakters zijn sprekender en beter uitgediept dan in het andere komisch bedoelde werk van scenarist Raoul Cauvin. Misschien is Stefan daarom wel leuker, onderhoudender en boeiender dan figuren als Sjaak en Agent 212. *** (HW)*

– ***Takuan 3: De stem van de beer*** *(Le Tendre/Taduc, Arboris). Oosterse mystiek en Middeleeuws avontuur komen op geloofwaardige manier samen als de monnik Takuan in dit spannende avontuur zijn opdracht weet af te ronden. De realistische tekenstijl van Taduc staat daarbij garant voor veel kijkplezier. *** (HW)*

– ***Trueno 2: Hekserij op de Wind-eilanden*** *(Mora/Burns, Arboris). Het verhaal heeft weinig om het lijf en de ingrediënten lijken regelrecht overgenomen uit andere fantasypulp. Wel wordt het met veel vaart verteld. Bovendien bieden de tekeningen een aangenaam kijkspektakel. ** (HW)*

– ***Very safe sex*** *(Kamagurka, De Harmonie/Loempia). De Belg met het eigenzinnige gevoel voor humor blijft op de lachspieren werken, ook nu zijn albums ingekleurd zijn. De inkleuring is overigens op sommige pagina's net zo krakkemikkig als het tekenwerk. ** (HW)*

Brieven

Geachte redactie,
Hoewel ik me stellig had voorgenomen nooit negatief te reageren op medewerkers van, en artikelen in Stripschrift (per slot van rekening wordt er door een stel enthousiaste vrijwilligers telkens een bijzonder aantrekkelijk tijdschrift in elkaar gezet), kan ik het nu toch niet laten even een reactie te geven.
In Stripschrift 275 lees ik het volgende op pagina 26:

– ***Donald Duck 80: Donald Duck als diepzeeduiker*** *(Disney, Big Balloon). De avonturen in dit album behoren zeker niet tot het beste werk dat Carl Barks heeft afgeleverd; niet lekker lopende verhalen worden afgewisseld met flauwe grappen. * (HW)*

Hee, wat is dit nu? Kent HW zijn klassieken wel? Had daar niet het volgende in kapitale letters moeten staan?

– ***Donald Duck 80: Donald Duck als diepzeeduiker*** *(Disney, Geïllustreerde Pers). Dit album schrijft geschiedenis en mag in geen enkele verzameling ontbreken. Na het ijzersterke openingsverhaal kan men in Nederland eindelijk genieten van het beruchte Carl Barks-verhaal 'The Treasure of Marco Polo'. Het 24 pagina's tellende avontuur dat Barks in 1966 schreef en tekende en dat nooit eerder in het weekblad Donald Duck werd voorgepubliceerd. Jaren lang op de lijst met 'dubieuze avonturen die minder geschikt worden geacht voor publikatie'. **** (HW)*

Dat HW de verhalen in dit album persoonlijk minder boeiend vindt dan, hopelijk, doorgaans het geval is, is zijn goed recht. Een opmerking over het feit dat 'De schat van Marco Polo' gekleurd en wel eindelijk menige verzameling vermoedelijk completeert had ik van een stripliefhebber echter wel verwacht.
Met vriendelijke groeten,
Thom Roep, Schagen

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 311 461

MANGA MIKT OP STERKE MAGEN

door
ARNEL LEFEVERE

Computergames, virtual reality, heavy metal, strips ... Allemaal vrijetijdsbesteding van de doelgroep die moet vallen voor de Manga-video's. De Japanse tekenfilmstudio's scheiden een onoverzichtelijk aantal videobanden af die allemaal gericht zijn op een publiek dat houdt van seks, sensatie en lawaai. Het tweemaandelijkse Mangazine mag dan vol staan met bombastische adjectieven, objectief is het allerminst. Je hoort en ziet veel advertenties en mediabelangstelling voor de vloedgolf van Japanse tekenfilms. En ook de die-hards hebben niets dan lof voor de releases van de ongeknipte, ongecensureerde banden, maar stelt het iets voor? Wij hebben er ruim een half dozijn in de recorder geschoven en de hele films uitgezeten. Een karwei.

Dominion Tank Police 1/2 & 3/4

Manga Video/Polygram 1994
Bestelcode 2819 & 2820
Prijs *f*39,95 / Bfr.750 per band
(67 & 69 minuten, 12 jaar)

Op de meeste inlays staat 'vanaf 16 jaar'. Sommige video's zijn zelfs geschikt voor kinderen vanaf 12. Dit is er zo één. De katachtige tweelingzusjes Annapuna en Unimpuma maken een vervuilde wereld in 2010 onveilig. Dus krijgen ze te maken met de Tokiose politie. Veel is daar niet van te merken. De cover belooft actie, humor en seks. (Seks? Voor kinderen van 12?) De film geeft je herrie, veel flikkerende beelden en houterige poppetjes met grote ogen.
*

Tetsuo II: Body Hammer

Manga Video/Polygram 1994
Bestelcode 2733
Prijs *f*39,95 / Bfr.750
(83 minuten, 16 jaar)

Helaas is humor in de Manga-video's (die ik gezien heb) ver te zoeken. De enige film waarbij ik het uitschaterde, was deze live-actionfilm. En dat was niet de bedoeling. Een man ziet zijn zoontje onder zijn ogen ontvoeren en in stukken rijten. De vader wordt razend en verandert in een fors ontwikkeld vuurwapen. Zijn borst splijt open en een machinegeweer verschijnt. Zijn armen veranderen in kanonnen en zijn lijf wordt een munitiedepot. Door een wazige organisatie werd hij bij de ontvoering ingespoten met een al even wazig goedje en die transformatie blijkt het effect te zijn. Hij wordt de perfecte mens-vechtmachine. Een giller. Bij de tekenfilms zit je je nog een beetje glimlachend onderuitgezakt af te vragen wie dit leuk vindt, en waarom. Maar bij deze 'echte' film kun je je lachspieren niet in bedwang houden. De acteerprestaties zijn nihil, de animatie zo stuntelig dat het leuk wordt, en het verhaal zo

ver gezocht dat het hilarisch is. Een ware cult-klassieker onder de komische films. Een aanrader.
****

Akira

Manga Video/Polygram 1994
Bestelcode 2732
Prijs *f*39,95 / Bfr.750
(120 minuten, 16 jaar)

Dit is de klassieker binnen het genre, de film die drie jaar geleden in het gewone bioscoopcircuit werd losgelaten en daar vrij veel aandacht trok. De video is nu overal gemakkelijk verkrijgbaar (onder andere in alle filialen van V&D, Videoland, Free Record Shop, HVH Megastore, FNAC, Superclub ...). *Akira* is het legendarische verhaal van striptekenaar **Katsuhiro**

ATTENTION FAN-BOYS AND GIRLS! IT'S TIME FOR YOU TO DISCOVER THE ASTOUNDING MEGA-VERSE KNOWN AS...
Strips - Comics - Games - Zeefdrukken
Yendor
Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10 Fax 010 - 411 38 54

Otomo, dat in het Tokio van 2019 speelt. Als de meeste Manga-video's op elkaar lijken en over hetzelfde gaan, is dat de schuld van deze trendsetter. Dit verhaal heeft echter een hoog realiteitsgehalte: het gaat over rebellen in een politiestaat. Kaneda probeert zijn motorvriend Tetsuo te redden uit de handen van de militanten, die experimenten op hem uitvoeren. Tetsuo, die vroeger geplaagd werd door een minderwaardigheidscomplex, keert zich nu met zijn nieuw verworven krachten tegen zijn 'scheppers' van de overheid. *Akira* is een waar visueel

feest. Dynamische kleuren, waanzinnige detaillering, prachtige dieptewerking, adembenemende snelheid maar juist daardoor uiterst vermoeiend. En de band duurt toch al 120 minuten.
****

Akira Production Report

Manga Video/Polygram 1994
Bestelcode 2781
Prijs *f* 9,95 / Bfr.240
(50 minuten, alle leeftijden)

Hoe de film werd gemaakt wordt duidelijk uit deze documentaire. Een erg verhelderend beeldverslag dat duidelijk maakt dat de Japanners – net zoals de Disney-animatoren bij voorbeeld – voor een fabriek werken. Otomo en zijn medewerkers vertellen en laten zien hoe deze grensverleggende film uit 1987 werd gemaakt, bedacht, gelayout, ingekleurd en van een klankband werd voorzien.
****

Urotsukidoji – Legend of the Overfiend 1, 2 & 3

Manga Video/Polygram 1994
Bestelcode 2827, 2876 en 2877
Prijs *f* 29,95 / Bfr.599 per band
(40, 60 & 50 minuten, 16 jaar)

Dit is een andere topper uit de collectie. Maar om veel minder positieve eigenschappen. Het is meest gewelddadige die ik gezien heb. 'Vanaf 16 jaar' staat achterop. Jongeren vreten alles, nietwaar. Hopelijk hebben ze daardoor een sterke maag gekregen. Volgens de legende van het vijandelijk opperwezen bestaat onze wereld uit drie delen: die van de mensen, de mensbeesten en de monsters. De monsters (de Makai) nemen bezit van jonge schoolmeisjes. Dat is zo'n beetje de inhoud. Elke 3000 jaar verschijnt de Meesterduivel maar voor je weet wie dat is, zijn heel veel scholiertjes verkracht en opengespleten. Want in iedere opening past wel een fallus of drie, vier. En als ze niet passen, dan maar met geweld. De scholen en omliggende parken liggen bezaaid met afgerukte ledematen, verbrijzelde lichamen, ontplofte hoofden of losgetrokken ingewanden. Ieder kind kan een monster zijn en na iedere transformatie blijk je als kijker op de verkeerde gegokt te hebben. Maar er werden weer tientallen minuten film gekakt vol vermassacreerde lichamen. De drie delen duren samen drie uur maar de banden 2 en 3 geven een korte samenvatting van de voorgaande afleveringen, dus ...
**

Battle Angel Alita

Manga Video/Polygram 1994
Bestelcode 2822
Prijs *f* 29,95 / Bfr.599
(60 minuten, 16 jaar)

In deze film wordt een vrouwelijke cyborg weer tot leven gewekt door professor Ido. Zij wordt – tegen zijn zin – een gewelddadige premiejager met een hart voor het hulpje van de professor. Flink wat exploderende humanoïden maar met een vleugje romantiek en zwarte humor. Het soort **George Lucas**-geweld uit *Star Wars*: veel schieten en ontploffen zonder meer. Vrij onschuldig.
***

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 441882

SNOEK strips
1E VAN SWINDENSTR. 545
TEL. 020 - 6684764 A'DAM
IMPORT
COMICS
POPPETJES
SPELDJES
BEELDEN
POSTERS
PRENTEN
ZEEFDRUKKEN
RESERVEREN
OOK MOGELIJK

Durbuy denkt internationaal, uitgevers niet!

Onlangs werd in het Belgische Durbuy het 7e internationale stripfestival gehouden. Durbuy wil de evenknie zijn van festivals in Middelkerke of Koksijde. En daar slagen de organisatoren ook gedeeltelijk in. Positief is de invulling van het stadsgedeelte, met tal van exposities en evenementen. Zo kon je de originele platen van het derde deel van *Meesters van de Gerst* zien in de huisbrouwerij 'La Ferme au Chêne' waar aan **Jean van Hamme** een ambachtelijk gistbier werd opgedragen. Van Hamme had het trouwens druk in Durbuy. Hij werd niet alleen gehuldigd in de Confrerie van Marckloff, samen met **Paul Herman** van Glénat, hij werd tevens benoemd tot ereburger van de stad Durbuy. Ook **Hermann** en **Hec Leemans** deelden in die eer. Een andere primeur gold de tentoonstelling van de laatste originele platen van Hermanns *De torens van Schemerwoude* in 'La halle aux Blé'. De platen en de mooie aquarellen hingen er echter een tikkeltje fantasieloos bij. Jammer, want het perfectionistisch tekentalent, de beweging en de levensechtheid van Hermanns werk nodigen ertoe uit ze in een driedimensionaal kader te plaatsen. Een gemiste kans. Leuk daarentegen was de kleine expo in één van de bijtenten op het festivalterrein zelf. Daar toonde **Igo Gabriel** speciale druktechnieken zoals bewegingsvolle zeefdrukken waarbij de Vespa centraal stond. Het geheel kwam echter nogal nonchalant over. De cartoonisten brachten twee expo's. **Rosantsev**, journalist van de Pravda, keek op eigenzinnige wijze naar Oost en West terwijl tal van bekende Belgen hun visie gaven op het Verenigde Europa.

Barly Baruti exposeerde op twee plaatsen. Er was een tentoonstelling te zien van de originele aquarellen van zijn portfolio *Africaine*, terwijl de Zaïrees ook met originele platen en handgemaakt speelgoed in de grote tent exposeerde. Daar werd trouwens ook het nieuwe fanzine Auracan voorgesteld. Wie de taal van Molière machtig is, kan er een interessante bijdrage rond **Hulet**, **Renard**, **Roels**, **Dupa** en **Frank** in lezen. Gags en korte verhalen (onder meer van **Saive**) zorgen voor de afwisseling. Korte nieuwsflashes en een uitgebreide agenda ronden het nummer af.

Ook het tijdschrift Brazil presenteerde er het nulnummer. Tien jonge en minder jonge tekenaars hebben hun krachten gebundeld. Het blijkt de enige manier om te publiceren. De grote uitgevers spelen immers op zeker. Toch enkele cracks die het aankomend talent ondersteunen: **Cossu**, **Foerster** en **Goffaux**.

In de tent was ook een originele expo door **Cauvin** te zien tegen het decor van –hoeba– Marsupilami. Het bleek een decor uit Middelkerke te zijn, waartegen originelen, schetsen, covers en een telecard waren bevestigd. Er werd overigens een tipje van de sluier opgelicht over de avonturen die de Marsu in Boavista gaat beleven. Twee nieuwe albums, *Het goud van Boavista* en *De tempel van Boavista* staan op stapel.

Zonder dat ik er erg in had, belandde ik plots in de imaginaire wereld van **Gorski**, die bij Glénat *La Lanterna Magica* heeft gepubliceerd. Ook nu weer bekroop me het gevoel dat hier snel wat kunst en vliegwerk was uitgehaald. Dergelijk magisch-poëtisch werk zou toch met heel wat meer verbeelding omgeven kunnen worden. Nu ging het fragiele tekenwerk verloren in de lege ruimte.

Aandoenlijk was de scoutingexpo rond **Mitacq** in een bijtent. Naast onuitgegeven olieverfwerk hingen er allerhande schetsen en tekeningen die ondubbelzinnig aantonen dat Mitacq een echt ambachtsman was in de ware zin van het woord. Ook werd de scoutskalender gepresenteerd. Die stond in het teken van 50 jaar scouting en 40 jaar *De Beverpatroelje*. Enkele uitschieters op die kalender: **Follet**, **Servais**, **Kox**, **Walthéry** en **Will**. Een laatste zeefdruk van Mitacq: *La Villa Mystère* uit 1956 (99 gesigneerde exemplaren van *f*125 / Bfr 5000 per stuk) werd nu al als collectors-item bestempeld.

Tussen de misvieringen door mocht het Centre international chrétien de Recherche, des Informations et d'Analyse de la Bande Dessinée (CRIABD) de kerk van Durbuy lenen voor de expo 'Code 39-45 Vriendschap, een andere kijk op de bevrijding'. Je zag fragmenten uit Robbedoezen van 1944, een procesverbaal wegens verboden boekverkoop en uitleg over de maquis, het Franse verzet waarin ook **De Gaulle** nog actief was. Verder was er een overzicht van **Jijé** ('44) tot *Maus* ('94), via originele aquarellen, tijdschriften en albums. De expo was echter niet aan iedereen besteed.

Zeker niet aan hen die in de tweede grote tent op zoek gingen naar speciale uitgaven, snuisterijen, gadgets. En die waren er: net naoorlogse luxe albums van *Corentin* met een linnen omslag die tot *f*750 / Bfr 15000 gingen. Voor een originele handtekening plus tekstje met tekening van Kuifje door **Hergé**, getekend in 1976, was je *f*1250 / Bfr.25000 kwijt. Voor een origineel, onafgewerkt schetsje van **cobs** betaalde je *f*1500 / Bfr. 30000. Een uitgewerkte tekening in kleur die ook in een strip voorkomt kostte er *f*3000 / Bfr. 60000 en een ingekaderde aquarel uit 1940 moest *f*35.000 / Bfr.700.000) opbrengen. Zij wisselde niet van eigenaar. Ook de 'Vrienden van Hergé' hadden er een stand. Ze geven een halfjaarlijks tijdschrift uit met overdrukken van originele documenten. Zo zien we in het laatste nummer koning Boudewijn in dezelfde Bugatti als Abdalah. Kuifjeliefhebbers kunnen via deze vriendenkring ook exclusieve boeken met korting kopen.

Ook leuk: Graphic Strip heeft een pakket van **Francq** en **Van Hamme** uitgebracht. Er zit onder meer een schrift in met tekeningen en een zeefdruk. Het losbladige schrift heeft een harde kaft met daarop het logo 'N.Y. Daily'. Verder bevat het pakket een cd waarop 36 reclamespots staan die het album *Business Blues* van Largo Winch op de radio promoten. Daarbij hoort een genummerde omslag met illustratie. Tot slot kan je 8 kleurenplaten kopen met onuitgegeven tekenwerk, 16 fotomontages uit de perscampagne of 1 kladtekening met een overzichtsplaat in kleur. Oplage 250 exemplaren, kostprijs *f*45 / Bfr.1799. Het waren slechts enkele vondsten die voor specialisten een bezoek aan Durbuy de moeite waard maakten. Het grote publiek kon bovendien terecht bij een keur van 120 signerende auteurs. Er waren tekenaars uit Scandinavië, Afrika en Portugal maar vooral waren er opvallend veel Franstalige tekenaars. Nu nog Nederland!

Elk festival dat zichzelf respecteert, deelt prijzen uit. Ook in Durbuy dus. Wat voor een gala moest doorgaan, werd echter een rommelig avondje waarbij tussen de bedrijven door nog wat prijzen werden weggegeven. Daar zaten geen echte uitschieters bij. Zo ging de Diamourprijs naar **Goossens** voor zijn gehele stripoeuvre. De prijs voor de beste Nederlandstalige strip was voor **Hanco Kolk** met *Meccano 2: Gilette* en de humorprijs werd gedeeld door **De Moor** & **Desberg** met *A mort l'homme, vive l'ozone* en **Koenigs** *Les couilles du taureau*.

De persprijs ging naar *Carnets d'Orient* van **Ferrandez**. Het album *H* van **Van Hamme** en **Francq** in de serie *Largo Winch* was goed voor de publieksprijs. **Barbiers** *Les paysages de la Nuit* kreeg de titel van beste Franstalig album. Opvallend was dat de meeste albums alleen maar in het Frans te verkrijgen zijn en dat de uitgevers zich vrijwel uitsluitend op Frankrijk richtten. Daarmee werden de Nederlandstalige lezers zwaar on-

derschat. Want die waren toch in grote getale afgezakt naar het kleinste stadje ter wereld. Na enig zoekwerk en aandringen konden ze daadwerkelijk een hele reeks Nederlandse titels vinden, die met de Franse slag achter de coulissen waren neergesmeten. Die Franse, nonchalante aanpak was kenmerkend voor het hele festival. Bepaalde tekenaars waren daar niet zo gelukkig mee, anderen vonden dat improviseren nu net weer zijn charme hebben. Zo kon je op de veiling 'last minute'-schenkingen kopen van **Franz** (de cover van *Irish Melody*) of een combinatie van pentekening en aquarel door **Ferrandez**.

Ook een prachtige 'opdracht' van **Loisel** ging prompt naar de veiling. In totaal leverden de tekeningen *f*3850 / Bfr.77.000 op die aan een goed doel werden geschonken. Dat typeert Durbuy en daarom ga ik op 7 en 8 oktober 1995 waarschijnlijk weer terug.

JW

Daredevil

Op haar recente album *Day For Night* bezingt de Canadese rockband The Tragically Hip de Daredevil. De muziek van deze eigenzinnige tegenhanger van R.E.M. is dreigend en broeierig, en de teksten behandelen de agressies en angsten van de modale anti-held; kortom de ideale soundtrack voor een *Daredevil*-strip. Bij beluistering van de plaat staat je onbewust de albumcover van het legendarische *Liefde en oorlog* (van **Frank Miller** en **Bill Sienkiewicz**) voor ogen: Daredevil die een sprong maakt in een duistere nacht (The Hip: 'And the real wonder of the world is that we don't jump too'), gadegeslagen door aartsrivaal Kingpin. In het nummer *Daredevil* roept zanger **Gordon Downie** een beeld op van een man-tegen-man-gevecht in een ring, misschien wel een tweestrijd tussen 'DD' en Kingpin. Downie citeert de superheld zelfs: 'He said "What I'm going through is essentially all true, made no less amazing by the fact that it's see-through" ', met in die laatste woorden een verwijzing naar Daredevils blindheid.

Op een eerdere plaat verwees The Hip al eens naar een andere superheld, *Wolverine*. Je zou gaan denken dat het echte stripliefhebbers zijn. Misschien wel ter illustratie droeg de bassist van de band tijdens de opening van haar Europese toernee, eind november in Tilburg, een t-shirt met daarop niemand minder dan **Bill Wattersons** Calvin (van Hobbes). Ze hebben smaak, die jongens van The Tragically Hip.

JM

Prutswerk

Gerrit de Jager is terug op de strippagina van het Algemeen Dagblad. Niet met de door **Bercovici** getekende strip *Adam & Eva*, zoals hij zelf in Stripschrift 271 voorspelde, maar gewoon weer met *Liefde & Geluk*. Het is allemaal het gevolg van de abrupte herziening van de stripformule bij het AD. De lezers pikten humor ten koste van de Bijbel niet, dus was een serie over het scheppingsverhaal helemaal uit den boze. In België en Frankrijk staan ze daarentegen wèl te springen om deze Nederlands-Franse co-productie. Vanaf december staat *Adam & Eva* in het Franse tijdschrift L'Echo des Savanes, terwijl de strip met ingang van het nieuwe jaar in de Belgische Panorama staat. De Jager biedt de strip in Nederland niet aan, maar gaat er gezien de buitenlandse publikaties wel van uit dat de serie in ons land in album zal verschijnen. Bovendien heeft hij een nieuwtje: 'Mijn excompagnon **Wim Stevenhagen** gaat de inkleuring doen. Dat is heel bijzonder, want Wim is van nature geen inkleurder. Hij doet het kleurwerk met de computer, iets dat nog niet veel gedaan wordt. Ik ben er heel tevreden over. In de toekomst gaan we waarschijnlijk samen animatiefilmpjes maken.' Betekent dat een herleving van het vermaarde duo **Prutswerk**? 'Nee hoor, het gaat niet om strips maar om commerciële projecten.'

JM

Studieweekeinde

Op 11 en 12 februari organiseert het cultureel centrum Dommelhof in Neerpelt een studieweekeinde over de autobiografie.

Deze vertelvorm is momenteel populair: niet alleen in de literatuur, maar ook in de film-, strip- en muziekwereld, schilder- en tekenkunst en fotografie. Tijdens dit tweedaagse symposium wordt, met de autobiografie als invalshoek, een synthese gemaakt van de verschillende media. Er wordt onderzocht wat de mogelijkheden en beperkingen van elk medium zijn, en op welke punten de media van elkaar verschillen. Er komen mediadeskundigen aan het woord die voor ieders specialisatie ingaan op de rol van de autobiografie. Voor de strip is **Pascal Lefèvre** uitgenodigd; hij is medewerker van het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal. Lefèvre gaat in op het thema 'De stripmaker als stripheld?'. Het studieweekeinde kost *f*150 / Bfr.3000.

Info en inschrijvingen: bel (+32) 011-642705, of fax (+32) 011-663078. Dommelhof ligt aan de Toekomstlaan 5 in Neerpelt.

RS

Strips in eigen beheer

Bikkel is een nieuw amateurstripblad uit het oosten des lands. Er verschijnen vier nummers per jaar; het eerste nummer heeft onlangs het daglicht mogen aanschouwen. Daaruit blijkt dat de drempel om in Bikkel opgenomen te worden vrij laag is. Het gaat de

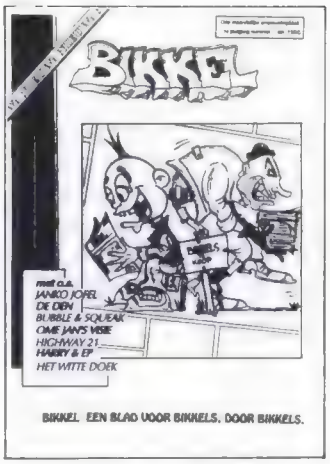

redactie in eerste instantie om het publiceren van 'leuke en leesbare strips' van amateurtekenaars. Het eerste nummer bestaat uit veel gag-en humorstrips. Een paar bijdragen springen eruit, zoals die van **Sven van der Hart**, **An Art of Penguin** (het duo Willy Croezen en Jan Duyndam) en **Pieter Dorst**.

Hoewel in Bikkel vooral strips staan van tekenaars uit de streek rond Kampen en Zwolle, nodigt de redactie alle stripmakers uit de rest van het land uit om materiaal in te sturen.

Info: Bikkel, Veenstraat 31, 8271 VP IJsselmuiden.

RS

Happy voor Kids

De eerste nummers van Happy voor Kids zijn uit, een nieuw stripblad voor kinderen.

Uitgeverij De Denker, gespecialiseerd in puzzelbladen, pakt gelijk goed uit met een oplage van 25.000. Het blad bestaat uit zo'n 15 pagina's strips, aangevuld met diverse (strip)puzzels. Happy voor Kids is een maandblad, en alleen in Nederland in de losse verkoop verkrijgbaar. Voor de landelijke verspreiding is Betapress verantwoordelijk. Losse nummers kosten *f*3,95.

Dirk Arend van Duijn, samen met **Henk van Munster** verantwoordelijk voor de strips, vertelt dat Happy voor Kids bedoeld is voor kinderen van zes jaar en ouder. 'Uitgeverij De Denker

Na de fax met de afscheidstekening voor Michel Nadorp (zie pagina 35) ontvingen we van Daan Jippes ook nog bijgaande kerst/nieuwjaars-fax, die we onze lezers niet wilden onthouden.

brengt onder meer het blad Kinderpuzzels uit: een ruim geïllustreerd puzzelblad voor kinderen. Het succes van dit blad heeft De Denker ertoe aangezet om een tijdschrift met strips en puzzels op te zetten. Een aantal figuurtjes uit Kinderpuzzels zijn omgezet in stripverhalen voor Happy voor Kids. Daarnaast hebben Henk en ik een aantal nieuwe strips gemaakt. De hoofdfiguur van het blad is het olifantje Olivier Flap. Het opvallende aan de strips is dat ze met de computer zijn ingekleurd, om precies te zijn met het programma Illustrator op een Apple-machine.'

Henk van Munster is vaste medewerker van De Denker en illustreert diverse puzzelbladen, waaronder Kinderpuzzels. Van Duijn heeft eerder zijn sporen verdiend met het maken van reclamestrips en strips voor regionale kranten. Ook illustreert hij kleur- en speelboeken. 'Dat is een lucratieve bezigheid. Om een indruk te geven: ik heb naar aanleiding van de film *Jurassic Park* meegewerkt aan een kleurboek over dinosaurussen. Dat ging wel in een oplage van 300.000 over de toonbank. Hopelijk wordt Happy voor Kids ook succesvol.'

Voor meer informatie over Happy voor Kids: Uitgeverij De Denker, Postbus 176, 8170 AD Vaassen.

RS

Stripradio

In België is het al z'n zesde seizoen ingegaan: het wekelijks strip-radioprogramma *Het Besloten Land* (Radio Scorpio, Leuven, FM 106; elke maandag om 20.00 uur en elke zaterdag om 12.00 uur). Sinds kort is dit programma ook in Nederland te beluisteren. Radio Rataplan uit Nijmegen zendt *Het Besloten Land* iedere dinsdag om 17.00 uur uit, op het FM-kanaal 102.5. De programmamakers besteden onder meer aandacht aan auteurs als **Mattotti**, **Tardi**, **Spiegelman**, **Loisel**, **Prado**, **Baudoin**, **Cabanes**, **Kamagurka** enzovoort. Luisteren dus, als je een goede ontvangst hebt.

RS

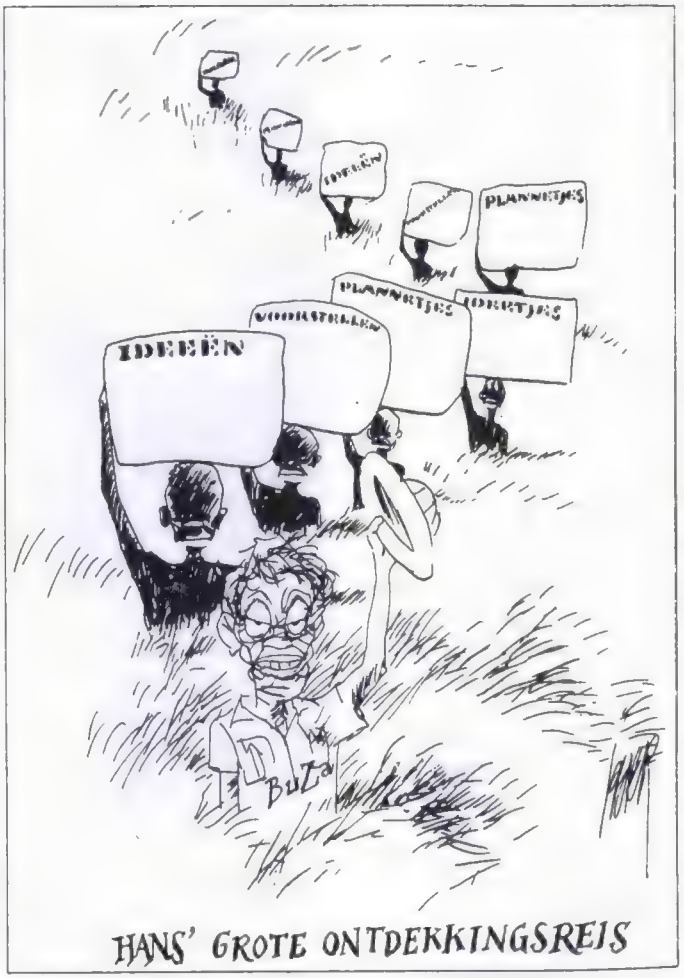

Politiek in Prent '94

Voor de derde achtereenvolgende keer werd de tentoonstelling 'Politiek in Prent' gehouden. Tot en met 27 januari werd in de Burgerzaal van de Tweede Kamer een overzicht gegeven van de beste politieke tekeningen van het afgelopen jaar. 17 bekende tekenaars, waaronder **Opland**, **Joep Bertrams**, **Jos Collignon**, **Frits Müller** en **Fritz Behrendt**, selecteerden hiervoor elk acht tekeningen uit hun oeuvre van 1994. Verder schonk de tentoonstelling speciale aandacht aan het werk van **Niek Otte**, die begin vorig jaar overleed.

Tijdens de opening op 8 december jongstleden reikte **Rinus Ferdinandusse**, hoofdredacteur van Vrij Nederland, de Inktspot-prijs uit aan **Peter van Straaten**. Deze prijs, die voor het eerst is uitgereikt, is voor de beste politieke tekening van het jaar en bestaat uit een beeldje van kunstenares **Carla Daalderop**.

Bij de tentoonstelling is een catalogus verschenen (*f*19,50 / Bfr.390), met een cover van **Nico Vischer**.

RS

De luchtgitaar

In NRC Handelsblad stond de afgelopen twee jaar regelmatig op vrijdag de rubriek *De luchtgitaar* van **Roel Bentz van den Berg**. In deze rubriek besprak Bentz van den Berg op verbeeldende en indringende wijze uiteenlopende songs en hun vertolkers uit de popmuziek. Hij bespeelde zijn luchtgitaar – een denkbeeldig instrument, als instrument van de verbeelding – met overtuiging en wist de emoties, pijnen en angsten achter de songs voor de lezer tastbaar te maken. Iedere column werd geïllustreerd door **Peter Pontiac**, die zijn prachtige, magievolle tekeningen naadloos liet aansluiten op de analyses van Bentz van den Berg.

De afleveringen uit NRC (met een paar extra) zijn gebundeld in *De luchtgitaar*, die door uitgeverij Meulenhoff eind vorig jaar werd uitgebracht. Onder de vele artiesten, die in de verhalen van Bentz van den Berg voorkomen, horen onder meer **Marvin Gaye**, **Mitch Ryder**, **David Bowie**, **Neil Young**, **Bob Dylan**, **Lee Clayton**, **Shane MacGowan**, **Screamin' Jay Hawkins**, **Bob Forrest**, **Wilson Pickett**, **Jimi Hendrix** en – als één van de weinige vrouwen – **Melissa Etheridge**. Ook Pontiacs illustraties staan erin, als onlosmakelijk deel van de verhalen. Voor zijn bijdrage vroeg hij altijd van te voren aan Bentz van den Berg een bandje met daarop de songs die ter sprake kwamen. Dat heeft hem zeer zeker geïnspireerd. Mijn favoriete tekeningen zijn *First time I met the blues*, *Black dog*, *Body and soul*, *Just like Tom Thumb's Blues*, *Cortez the killer* en *The Thrill is gone*.

De luchtgitaar, Meulenhoff, 180 pagina's, *f*29,90 / Bfr.598.

RS

Had u gereserveerd?

Eindelijk is er weer een nieuwe bundel met cartoons van **Stefan Verwey** uitgebracht. In *Had u gereserveerd?* staan weer vele, ijzersterke cynische grappen over actuele onderwerpen als werkloosheid, milieu, de oorlog in Bosnië, de Betuwe-lijn, hormonenvlees, jongeren die voor de doodstraf zijn, incest, vluchtelingen enzovoort. De cartoons komen uit De Gelderlander, Onze Wereld, Nieuwsbrief Snijders & Partners, Wordt Vervolgd en

Het Besloten Land Stripradio

Vanaf oktober kan je het wekelijkse stripprogramma "Het Besloten Land" ook op Radio Rataplan (Nijmegen) beluisteren
In Leuven is "Het Besloten Land" al aan zijn zesde seizoen bezig
Elke week krijg je een uur stripinformatie op niveau. Verwacht geen Suske en Wiske of Bommel, wel een wekelijkse portie strip-hardcore met en over mensen als Mattotti, Tardi, Bourgeon, Spiegelman, Crumb, Moebius, Cabanes, Breccia, Sokal, Prado, Cornes, Kamagurka, Baudoin, en Karel Biddeloo
De volgende weken (december, januari) kan je o.m. interviews verwachten met Cromheecke & Letzer (Tom Carbon), Burne Hogarth (Tarzan), Hermann (Schemerwoude, Jeremiah), Loisel (Peter Pan) en Peter Bagge (Hate).
Luister en geniet, op Radio Rataplan (Nijmegen, FM 102.5), elke dinsdag om 17:00, en op Radio Scorpio (Leuven, FM 106), elke maandag om 20:00 en elke zaterdag om 12:00.
BLEBLAB...

de Volkskrant. Waar **Peter van Straaten** het alledaagse leven nog met enige melancholie benadert, laat Verwey zonder opsmuk de zwarte kanten van het leven zien. En hoe absurd soms ook, de cartoons blijven een hoge herkenbaarheidswaarde bezitten. De beste grap, met Dagobert Duck, is trouwens bewaard voor de achterkant.

Had u gereserveerd?, De Harmonie, 64 pagina's, *f*14,90 / Bfr.298.

RS

FOTO HANS KOOY

Vrouwen van papier

De Parijse uitgever Media 1000 geeft erotische strips uit. Goedkope pockets die weinig aan de fantasie van de lezer over laten. Om haar publiek toch wat substantiëlers te bieden geeft Media 1000 ook de reeks *Petite histoire de l'érotisme dans la BD* uit. In deze pockets geeft **Henri Filippini** een overzicht van wat er zoal aan erotische pulp gemaakt is. Onlangs is het tweede deel verschenen, *Les Italiennes*. Het zijn de Italiaanse vrouwen van papier die in de jaren 1965-1985 de markt domineerden. Wie een diepgravende analyse verwacht, komt bedrogen uit. Filippini volstaat er in hoofdzaak mee om een

droog overzicht te geven van series die in de loop der jaren verschenen zijn, onderverdeeld in rubrieken als historische strips, westerns en exotische strips. Zo lezen we dat **Milo Manara** in 1972 zijn eerste professionele pennestreken zette voor de erotische strip *Jolanda de Almaviva*.

Gortdroog is zijn werk echter niet geworden, al was het alleen maar vanwege de vele illustraties. Filippini kan met passie vertellen over zijn geliefde papieren vrouwen en betreurt oprecht het verdwijnen van de pockets in de jaren '80 wanneer mannenbladen en de TV hun rol overnemen. Het 160 pagina's tellende boekje kost 35 Franse frank.

Info: Media 1000, BP 185, 75263 Paris Cedex 06, Frankrijk.

TB

Blook is terug

Blook is de dommige superheld van tekenaar **Johnn Bakker** die jaren geleden in de Pep stond met avonturen als *Het Supermolecuul* en *De Zwelplaneet*. Johnn Bakker, Uitgeverij De Bol en Striphandel Dozo uit Vlaardingen gaan binnenkort samen een 64 pagina's tellend zwart/wit-album met drie nieuwe avonturen rondom de spierbundel uitgeven.

En **Kolk**liefhebbers opgelet: in het eerste verhaal reist Blook door de tijd naar de 80-jarige oorlog waar hij de eeuwige dank van *Gilles de Geus* weet te verwerven, een held wiens forse onderkin en spiermassa zeker niet onderdoen voor die van Blook. Dit verhaal werd rond 1986 getekend voor Stripschrift. Het zou worden afgedrukt bij een interview met de auteur, dat uiteindelijk niet doorging.

De oplage van het nieuwe Blookboek is beperkt tot 250 stuks. De prijs is *f*149 / Bfr.2980. Een originele tekening is bijgevoegd.

Info: Stripzaak DoZo, Hoogstraat 105, 3131 BM Vlaardingen, (+31) 010-4356293.

HW

Euro-Disneylandgids

Uitgeverij Mingus heeft een informatieve gids over Euro-Disneyland uitgebracht, onder de titel *Euro-Disneyland: de onafhankelijke gids*. Auteur **Bob Sehlinger** heeft, vanuit een kritisch-onafhankelijk instelling en samen met een aantal medewerkers, een zeer gedegen onderzoek naar het functioneren van het pretpark uitgevoerd. De gids verschaft alle mogelijke nuttige informatie om een bezoek aan het park zo prettig mogelijk te maken. Sehlinger behandelt niet alleen de geijkte onderwerpen, zoals attracties, hotelbezoek, vervoer enzovoort, maar ook punten als de omgang met irritante bezoekers, kleuteronvriendelijke attracties en wandelwagenoorlogen. Zijn belangrijkste boodschap: maak een plan voordat u naar Euro-Disneyland gaat (hij geeft hiervan enkele voorbeelden). Ook nog vermeldenswaardig is zijn historisch overzicht van de commotie die in Frankrijk ontstond over de plannen voor Euro-Disneyland (een 'cultureel Tsjernobyl').

Euro-Disneyland: de onafhankelijke gids kost *f*35 / Bfr.700.

RS

Animatie in het Filmmuseum

Dit seizoen besteedt het Nederlands Filmmuseum in Amsterdam met vaste regelmaat aandacht aan de animatiefilm. Oude, nieuwe, buitenlandse en binnenlandse animatieprodukties worden gepresenteerd in programma's die iedere laatste woensdag van de maand om 20.00 uur plaatsvinden. Zo werden in de maanden november, december en januari onder andere tekenfilms vertoond van **Tex Avery** en de Rus **Ladislav Starevitsj**. Voorts was de Engelse compilatiefilm *Drawings that walk and talk* uit 1938 te bewonderen, waarin onder meer *Popeye*, *Felix the Cat* en *Krazy Kat* verwerkt zaten. De recente Nederlandse animatiefilms stonden in januari in het middelpunt. De bezoeker kon werk zien van **Paul Driessen**, **Gerrit van Dijk**, **Piet Kroon**, **Maarten Koopman** en **Ronald Bijlsma**.

Info: Stichting Nederlands Filmmuseum, Vondelpark 3, 1017 AA Amsterdam. Telefoon: René Wolf, (+31) 020-5891444.

HW

Crumb en muziek

Je hoeft geen overdreven **Crumb**liefhebber te zijn om te weten dat deze Amerikaanse tekenaar een speciale band heeft met nog specialere muziek: zijn liefde voor oude blues zit in menig stripverhaal verwerkt. Voor de liefhebbers van Crumbs odes aan de artiesten van weleer heeft Oog & Blik nu twee fraaie collectors items uitgegeven.

Allereerst is dat een zestig pagina's tellende bundeling in kleur van alle platenhoezen die Robert Crumb sinds 1968 heeft getekend, aangevuld met verschillende tekeningen die betrekking hebben op de muziek. Het vierkante boek heeft een kaft met een gat in het midden waardoor het sprekend lijkt op een echte platenhoes. De illustraties roepen onmiddellijk de typische Crumbsfeer op, mede omdat hij alleen hoezen tekende voor muzikanten die volgens hem goede muziek maakten. Zo heeft hij bij voorbeeld voor het commercieel aantrekkelijke aanbod van **The Rolling Stones** om een hoes te tekenen vriendelijk bedankt. Een dergelijke cover zou ook onvermijdelijk hebben geleid tot een stijlbreuk in dit op een blues- en jazzparade lijkende coverboekje.

Naast *The Record Cover Collection* heeft Oog & Blik een setje van 36 kaarten uitgegeven met door Crumb getekende portretten van de groten uit het Musette-genre. Muziekspecialisten **Didier Roussin** en **Philippe Krum** schreven de biografieën van de afgebeelde muzikanten op de achterkan-

ten van de kaarten. De kaartenset *Les As du Musette* kost *f*29,95 / Bfr.599 en *The Record Cover Collection f*45 / Bfr.900 of – in een luxe editie met een grammofoonplaat waar Crumbs favoriete muziek op staat – *f*135 / Bfr.2700.

HW

Rectificatie

Het vraaggesprek met de Franse auteur Léo in het vorige nummer van Stripschrift werd – in tegenstelling tot dat wat werd vermeld – gemaakt door Tijs Bagchus en Rik Sanders.

Marvel scoort

Na lang wikken en wegen heeft Malibu-eigenaar *Scott Rosenberg* besloten om zijn bedrijf te verkopen aan Marvel Entertainment Corporated. Er waren vijf gegadigden waaruit hij kon kiezen, maar Marvel deed wat hem betreft het meest aantrekkelijke aanbod. Hij blijft de scepter zwaaien over Malibu en wordt tevens senior executive vice president bij Marvel.

Heeft Marvel nou een vette buit in huis gehaald? Marvel-topman *Terry Stewart* vindt van wel. Om te beginnen halen ze de Ultraverse-helden in huis, wat een groter lezersbereik en een marktaandeel oplevert. Maak alvast je borst maar nat, want binnenkort regent het cross-overs met Marvelhelden.

Ten tweede heeft Malibu een uitmuntend computer-inkleurprogramma, waar Marvel nu gebruik van kan maken.

Ook levert het een basis aan de westkust op, gelegen in het hart van de Amerikaanse entertainmentindustrie. Gezien de kruisbestuiving tussen strip en film, zullen ze bij Marvel vast denken: 'Hoe dichter bij het vuur, hoe beter!'

Veel auteurs wonen in Californië, maar wie er ook al jaren woont en werkt is *Stan Lee*. Momenteel is deze godfather bezig met het opzetten van een nieuwe striplijn, Exelsior Comics. Stan wil weer meedoen in de stripwereld en bedacht daarvoor een eigen universum met helden, dat los zal staan van het Marvelgebeuren. In de loop van '95 zullen de eerste titels van de persen rollen. Ongetwijfeld gedirigeerd en georkestreerd vanuit de voormalige Malibu-burelen.

Marvelman Stewart heeft bovenal hoge verwachtingen van Rosenbergs marketingkwaliteiten en men wil hem nauw gaan betrekken bij de strategische planning van Marvel. Rosenberg is een genie in het bedenken van grootse promotiecampagnes en gezien Marvels voornemen om een nog beter contact te leggen met de klanten en de verkopers, is zijn bijdrage daarin zeer wenselijk.

Het ziet er naar uit dat deze deal Malibu een flinke push zal geven en dat kan het zeker gebruiken. Ondanks de hoge produktiestandaard en marketingstrategieën schommelt het marktaandeel tussen de 3,5 en 4%, tegenover de meer dan 30% van Marvel. De lancering van het Ultraverse – dat gefinancierd is met geld dat aan Image verdiend is – is geen geheel geslaagde operatie te noemen. Misschien is het kopen van Malibu onderdeel van een groots plan om meer grip te krijgen op een drastisch veranderende markt. Andere veranderingen bij Marvel om de slinkende lezersmarkt vast te houden, naast het omhoog krikken van de produktiekwaliteit, is het decentraliseren van de macht. Naar voorbeeld van DC werkt men nu ook met 'group-editors', die aan het hoofd staan van een cluster titels. Door operatie 'Marvelution' (de term die bedacht is om een aantal vernieuwingen te stroomlijnen) is nu een vierdeling ontstaan, die het complete Marvel-universe scheidt in:

- X-Men;
- Spider-Man;
- Marvel-universe (met vier subgroepen: Marvelhelden, cosmic powers, 'edge-titels' en 2099);
- general entertainment (onder andere licenties).

Iedere groep functioneert zo'n beetje als een onafhankelijke uitgeverij, met een eigen marketingteam en art director, die samen met de editorial director een businessplan maken. De bedoeling hiervan is om sneller beslissingen te kunnen nemen die afgestemd zijn op de vraag van het publiek. Wat je allemaal niet moet doen om je aan de top te kunnen handhaven ...

***The Mask*, getekend door Doug Mahnke.**

The Mask

Als je de Mask-film gezien hebt en denkt dat je The Mask kent dan heb je het mis. *John Arcudi* en *Doug Mahnke*, sinds jaar en dag de stripmakers van The Mask, vonden de film maar niks. Het concept van het masker, wat in hun handen zijn definitieve vorm vond in Mayhem, the Mask en The Mask returns is in de film tot een slap aftreksel verworden. Ze vonden het allemaal veel te lief en aardig. Dit in tegenstelling tot hun Mask, die ballen heeft, gewelddadig is en corrumpeert. 'Zodra je het masker opdoet ben je in zijn macht. Het neemt je persoonlijkheid over, verandert je in een "monster" en wil je lichaam in bezit nemen. Als je het niet kan lozen, loopt het noodlottig met je af', aldus schrijver Arcudi. Natuurlijk zullen een hoop lezers op de nieuwe Mask-stripserie afkomen, gezien het succes van de film, maar wees gewaarschuwd, want ditmaal heb je te maken met de enige echte onversneden versie van John Arcudi en Doug Mahnke. $2.50 per deel, van Dark Horse.

Hoera!

Haal de slingers uit de kast en zet je feestmuts op want het is tijd voor een feestje. Het 400e nummer van Amazing Spider-Man staat op stapel. Spider-Man mag dan wel jarig zijn, in hetzelfde nummer zal een Parker sterven! Tevens begint een driedelig verhaal – Peter's legacy (met vervolgen in Spider-Man 57 en Spectaculair Spider-Man 223) – dat verhaalt over de 'verloren jaren' van Peter Parker (had hij die dan?) getekend door *John Romita junior* en geïnkt door *John senior* (naar mijn mening nog altijd dè Spider-Man-tekenaar). En laten we vooral *Stan Lee* niet vergeten die een kort verhaal schreef waarbij *Tom Grummett* de tekeningen levert. *J.M. DeMatteis* schrijft de rest en *Mark Bagley* tekent het openingsverhaal. Het speciale nummer is 64 pagina's dik en kost $3.95 (luxe versie) of $2.95 (gewone versie).

Ook bij DC vieren ze feest. The Flash bereikt nummer 100. In het jubileumnummer komt het verhaal Maximum velocity tot een climax. Wally West transformeert daarin zodanig dat hij als het ware samensmelt met lichtsnelheid. Tja, en of dat nou zo gezond is ... *Mark Waid* schrijft en *Salvador Larocca* en *Carlos Pacheco* tekenen deze 48 pagina's tellende speciale aflevering, die $3.50 (luxe) of $2.50 kost. In de komende maanden zijn nog meer 'mijlpalen' in aantocht. Bij

***Flash 100*, cover van Wieringo.**

***Spider-Man* viert z'n 400e nummer.**

Stop here. It doesn't matter if there is no trough; the worst of it is off.
I merely need somewhere to drop this Hooded rag.
How about that doorway, sir. Just over there. It's dark enough...
No, Netley. You misunderstand. I WANT it to be found.
Although, upon consideration... Tell me, Netley, do you have a piece of chalk about your person?
Chalk? Well, I usually keeps a bit about me, like, but why...?
Just give it to me, Netley. I've resolved to leave a MESSAGE.
Message, Sir? Who to?
To one, who'll know its MEANING. These four women were all TRAITORS, Netley, well deserving of their fate...
Just as the JURIES who slew Hiram Abiff were deserving of THEIR punishment... throats slit from left to right, entrails about their shoulders. Now, How to begin?

De lotgevallen van *Jack the Ripper*, volgens Alan Moore en Eddy Campbell, worden verfilmd.

Marvel verschijnt binnenkort Fantastic Four 400 **en bij DC bereiken** Superman, Justice League America, Wonder Woman **en** Green Arrow **allen nummer 100. Okay, minder indrukwekkend, maar toch leuk voor ze!**

From hell to Hollywood

Tot nu toe is nog slechts de helft gepubliceerd van de 16 hoofdstukken van *Alan Moore*'s **en** *Eddy Campbell*s *Jack the Ripper*-**epos** From hell. **Maar het is schijnbaar genoeg voor filmbobo's om te kunnen zien wat voor vlees ze in de kuip hebben. Voor zo'n kleine twee miljoen dollar zijn de filmrechten verkocht aan Touchstone Pictures. Bravo heren! Het filmscript zal geschreven worden door** *Terry Hayes* (Planet of the apes) **en de producers zijn** *Jane Hamsher* **en** *Don Murphy*, **beiden ook verantwoordelijk voor** Natural born killers. **Laten we hopen dat het wat wordt want het is inmiddels bijzonder stil geworden rond de** Spider-Man-**film, om van Moore's** Watchmen-**film helemaal maar te zwijgen ...**

New Line Cinema is ook bezig met een Ripper-project gebaseerd op de 'Ripper diaries', die twee jaar geleden zijn ontdekt en zogenaamd geschreven zijn door de Victoriaanse seriemoordenaar. Ondanks dat kenners het dagboek niet au serieux nemen noemt regisseur *William Friedkin* **het 't meest griezelige materiaal dat hij ooit onder handen heeft gehad.**

Sex sells

Waarom zouden vrouwen geen geile verhalen kunnen schrijven? NMB laat in zijn reeks Amerotika **schrijfster** *Elaine Lee* **wat erotische verhalen uit haar duim zuigen. Het album heet** Skin tight orbit **en bevat erotische sf-verhaaltjes van de auteur die onder andere** Starstruck, Vamps **en de film** Ishtar **schreef die geïllustreerd zullen worden door** *Michael Kaluta*, *Mary Wilshire*, *Will Simpson* **en** *Phil Winslade*. **Prijs $9.95.**

John Bolton **schildert in zijn vrije tijd aquarellen met naakte vrouwen. Zijn fanclub – Unmasked – geeft een gelimiteerde print uit van** Autumn mood. **Prijs $13.95. Gesigneerd is het kleinood nog duurder, namelijk $29.95. Gewoon wachten tot Bolton weer eens op een stripbeurs opduikt, is mijn advies.**

Hè,hè

Valiant vindt dat ze niet achter kan blijven en start ook een 'creator-owned'-comicsreeks. Onder het label Windjammer verschijnt een 'directors cut' van *Mike Grell*s **strip** Starslayer. **In acht delen herschrijft, -tekent, -lettert en kleurt Grell deze strip, twaalf jaar na de eerste publikatie ervan. Er zal ook spin-off van Grells** Shaman's Tears **(die bij Image wordt uitgegeven) verschijnen –** Bar Sinister – **getekend door** *Rick Hoberg*. **$2,50 per deel.**

Simon Bisley **heeft het artwork van de comic** DeathDealer **afgerond. Hardrocker** *Glenn Danzig* **schreef het scenario, rond het personage ontworpen door** *Frank Frazetta*. **Het is de bedoeling dat er ieder kwartaal een nieuw deel zal verschijnen, waarbij Frazetta de covers levert en nauwlettend toekijkt dat zijn creatie niet vernacheld wordt. Een andere creatie van hem –** Jaguar God – **zal ook verstript worden. Tekenaar** *Frank Teran* (The Punisher) **is benaderd voor het artwork.** DeathDealer **telt 56 pagina's en voor $4.95 kun je hem dood en verderf zien zaaien. Hakken maar, jongens! Ik gooi in ieder geval het bijltje er bij neer en laat het reilen en zeilen in de comicwereld over aan een volgende scribent!**

***DeathDealer* van Frazetta. Strip getekend door Bisley.**

THORGAL

Het Brandmerk van de Ballingschap

Eind januari verschijnt het twintigste deel in de serie Thorgal: **Het Brandmerk van de Ballingschap**. Een intrigerend verhaal, getekend door G. Rosinski naar het scenario van J. Van Hamme.

Wie zich aan een misdaad schuldig maakt, wordt met zijn gezin verbannen en zijn bezittingen worden in beslag genomen om de familie van het slachtoffer schadeloos te stellen, zo bepaalt de Viking-wet. De bannelingen zijn 'niet-mensen' aan wie niemand hulp mag verlenen en die hopeloos zijn overgeleverd aan de koude, de honger en de tweebenige roofdieren die sinds mensenheugenis de wegen van de wanhoop afstropen. En opdat iedereen weet wie ze zijn, wordt met een gloeiend ijzer **Het Brandmerk van de Ballingschap** in hun wang aangebracht.

Wanneer Thorgal wordt beschuldigd van een misdaad, is het lot voor Aaricia, Jolan en Wolvin onverbiddelijk: zij worden uit hun dorp verbannen...

Is de beschuldiging terecht? Heeft Thorgal een misdaad begaan, of is dit alles onderdeel van een huiveringwekkende valstrik?

Vanaf eind januari is **Het Brandmerk van de Ballingschap** voor fl. 9,95 verkrijgbaar.

VERSCHIJNT JANUARI

Distributie
betapress bv

LE LOMBARD
IN HET SPOOR VAN UW HELDEN